

สังขรณ์แก่นแท้มของมนุษย์ว่า ทั่วยุคก็คือความตาย และทำให้เห็นว่าควรเร่งประกอบคุณความดี นอกจากนั้น มีผู้ร่วมงานร้อยละ 7 คิดว่า ควรลดขั้นตอนในพิธีการสวดและเผาศพให้น้อยลง

7. ปรีวัฒน์ จันท. (2545). กองทัพเรือมหาสมบัติของแม่ทัพชั้นที่เจ็ดเหอเพ่ว วัฒนธรรมชาปองจากเมืองจีนถึงอุษาคเนย์ ออสเตรเลีย แอฟริกา อเมริกา. *ศิลปวัฒนธรรม*, 24(2), 71-86.

ตามตำนานเรื่องราวของชาปองพบว่า ครั้งหนึ่งกองเรือของชาปอง (เจ็ดเหอ) เดินทางมาเทียบท่าที่ปากอ่าวไทยหรืออาจเข้ามาถึงอุษาคเนย์ โดยบรรทุกสินค้าจีนมาค้าขายหลายชนิด เช่น เครื่องถ้วยเปลือกไข (กังไส) ผ้าแพร ผ้าไหม เครื่องเงิน ตลอดจนงานศิลปะและสินค้าอื่น ๆ ซึ่งแสดงถึงวัฒนธรรมจีนพร้อมกันนั้นก็มีการแลกเปลี่ยนสินค้าจากถิ่นอื่นกลับไปด้วย ต่อมาเมื่อการเดินทางเรือของเจ็ดเหอกำลังจะสิ้นสุดลงมีลูกเรือจำนวนหนึ่งที่หลบหนีออกจากจีนมากับเรือของเขา เพื่อไปเสี่ยงโชคตามดินแดนต่าง ๆ ในอุษาคเนย์ รวมทั้งประเทศไทยการอพยพครั้งนี้ทำให้วัฒนธรรมจีนได้แพร่หลายตามชาวจีนเข้ามา ทั้งด้านภาษา อักษร ปฏิทิน เครื่องชั่งตวงวัด เครื่องดนตรี เป็นต้น

การเดินทางเรือมาเยือนอุษาคเนย์ของเจ็ดเหอ มีความเชื่อว่าเจ็ดเหอได้มานมัสการหลวงพ่อ วัดพนัญเชิง ทำให้ชาวจีนที่เลื่อมใสศรัทธาในวิกรมอันยิ่งใหญ่ของเจ็ดเหอ ได้เรียกหลวงพ่อดิ วัดพนัญเชิงว่า “หลวงพ่อชาปอง” เพื่อเป็นตัวแทนของเจ็ดเหอ ซึ่งหลวงพ่อดิชาปองนี้ชาวไทยและจีนต่างเคารพนับถือกันมาช้านาน ด้วยความเชื่อว่าถ้าได้มากราบสักการะแล้วจะนำความโชคดี มาสู่ตนและครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการค้าขาย

8. พิเศษ เกษจันทร์พงษ์. (2545). เส้นทางอัญเชิญพระแก้วมรกต. *ศิลปวัฒนธรรม*, 24(1), 79-86.

ตำนานพระแก้วมรกต แต่งโดย พระพรหมปัญญา เป็นตำนานว่าสร้างขึ้นในอินเดีย และถูกนำไปในที่ต่าง ๆ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความเห็นว่า น่าจะเริ่มต้นตั้งแต่ถูกพบในเจดีย์เมืองเชียงราย สอดคล้องกับรูปแบบทางศิลปกรรมว่าเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในเขตล้านนาแถบนี้

เส้นทางอัญเชิญพระแก้วมรกต ตำนานกล่าวว่าตั้งใจจะอัญเชิญพระแก้วมรกตจากเชียงรายไปเชียงใหม่ แต่เมื่อมาถึงเมืองชยศักดิ์ซึ่งที่ประดิษฐานไม่ยอมไป แต่กลับไปที่เขาถ้ำคั่นคร (ลำปาง) จึงให้ประดิษฐานพระแก้วมรกตไว้ที่เมืองนี้ ต่อมาในสมัยพระเจ้าติโลกราชมีการอัญเชิญพระแก้วมรกตไปประดิษฐานที่เชียงใหม่จนปลายราชวงศ์มังราย พระไชยเชษฐาได้เสด็จมาครองเมืองเชียงใหม่แต่อยู่ได้ไม่นานพระองค์ทราบเรื่องการเสด็จสวรรคตของพระราชบิดาที่เมือง

หลวงพระบาง พระองค์จึงเสด็จกลับ ในครั้งนี้ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตไปไว้ที่หลวงพระบางด้วย ต่อมาเมื่อพระองค์เสด็จลงมาคลองเมืองเวียงจันทน์ พระแก้วมรกตได้รับการนำมาประดิษฐานที่ นครเวียงจันทน์ จนกระทั่งได้มีการอัญเชิญกลับมากรุงธนบุรี ในครั้งนั้น ได้อารธนาพระแก้วมรกตจาก เมืองเวียงจันทน์เข้ามาถึงเมืองสระบุรี จากนั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดเกล้าให้สมเด็จพระเจ้า ลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์ เสด็จขึ้นไปรับพระแก้วมรกตที่ท่าเจ้าสนุก จากนั้นมีพิธีสมโภช 3 วัน 3 คืน ขบวนเรือได้อัญเชิญเสด็จโดยทางน้ำถึงกรุงธนบุรี ขึ้นสะพานป้อมต้นโพธิ์ปากคลอง นครบาล อัญเชิญขึ้นเสลี่ยง ประกอบด้วยเครื่องสูงมายังโรงพิธี

9. วิภา จิรภาไพศาล. (2549). ในโลกอันแสนวิปริตกับฐานความคิดท่านพุทธทาส.

ศิลปวัฒนธรรม, 27(7), 86-97.

“มองอนาคตผ่านรากฐานความคิดและชีวิตท่านพุทธทาส แล้วเราจะอยู่ในโลกอันแสนวิปริตนี้ได้อย่างไร”

พระไพศาล วิสาโล กล่าวถึงการมองอนาคตผ่านแนวคิดของท่านพุทธทาสนั้น ท่านไม่ได้มองโลกในแง่ร้ายอย่างเดียว ท่านมองว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามเหตุปัจจัย แต่ขณะเดียวกันท่านก็เชื่อว่าเหตุปัจจัยทั้งหลายอยู่ในวิสัยที่มนุษย์สามารถควบคุม หรือกำกับ ได้ ท่านมองว่าโลกนี้จะเจริญได้ด้วยธรรม ไม่ใช่ด้วยความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี หรือประชาธิปไตย และการที่จะก้าวไปข้างหน้าอย่างมีพลัง เราต้องย้อนกลับมาศึกษารากเหง้าของพุทธศาสนานั้นคือ พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

ดร.ณรงค์ เพชรประเสริฐ มองแนวคิดท่านพุทธทาสผ่านเศรษฐศาสตร์ว่า ในฐานะพ่อค้า ถ้าเขาเป็นชาวพุทธเขาจะไม่ทุจริต ชุกริด ไม่ซื้อขายแลกเปลี่ยนอย่างโกง แต่ถ้าพวกเขาไม่ใช่ชาวพุทธเขาก็เห็นว่าการ โกงดีกว่าได้กำไรมากกว่า

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวถึงการมองแนวคิดของท่านพุทธทาสว่าความมองที่เจตนาแม้แต่ชื่อตนเอง ท่านก็เรียกว่าพุทธทาส แปลว่าทาสของพระพุทธเจ้า ท่านมุ่งอุทิศชีวิตเพื่อสนองงานที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้สำหรับพระสงฆ์ ท่านมีเจตนาพื้นฐานเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ประชาชน ทำให้โลกอยู่ร่มเย็นเป็นสุข อีกด้านหนึ่งท่านเป็นผู้เอาจริงเอาจัง ซื่อสัตย์ และไว้วางใจพระไตรปิฎกมาก แต่ท่านก็มีเหตุผลไม่เชื่อเรื่อยเปื่อย เชื่อไปหมด หรือเชื่อมกมาย

10. วีระศักดิ์ จันทร์ส่งแสง. (2547). ชักพระ โศกโพธิ์ พุทธประเพณีกลางถิ่นอิสลาม.

สารคดี, 19(27), 89-97.

ตามตำนานความเชื่อทางพุทธศาสนา เรื่องประเพณีชักพระ มีการเล่าต่อกันมาว่าเกิดขึ้นในครั้งที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อโปรดพระมารดา

ครั้งเมื่อสิ้นสมัยพรรษาจึงเสด็จกลับมายังมนุษย์โลกในเช้าตรู่ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 1 พุทธศาสนิกชนต่างพากันไปรอรับเสด็จพร้อมเตรียมภัตตาหารไปถวายจำนวนมาก

ประเพณีชักพระที่โคกโพธิ์ คนในท้องถิ่นเล่าต่อกันมาว่า ประเพณีนี้เดิมเริ่มมาจากการทำพนมออกมารับผลไม้ แล้วถวายพระในวันออกพรรษา ต่อมาจำนวนผลไม้มีมากเกินพนมจึงเปลี่ยนมาใช้การลากและเรียกชื่อเรือที่ลากบนพื้นดินว่า พนมเรือพระ อันมีองค์ประกอบ 4 ส่วน คือ แม่เรือ เป็นนาครคู่ ตัวเรือใช้ไม้ไผ่สานลายลูกแก้วทั้งสี่ด้าน บุษบกหรือห้องพระสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป และส่วนสุดท้ายคือยอดเรือทรงฉิมพลีใช้กระดาษเงินกระดาษทองแกะลายกระหนกลายไทยปิดประดับ

การชักพระในอดีต แต่ละวัดจะลากเรืออยู่ในบริเวณหมู่บ้านของตัวเอง โดยลากไปตามทางเดินในหมู่บ้าน ในทุ่ง ในนา ระหว่างทางจะมีการเล่นสาดน้ำสาดโคลนใส่กัน จนถึงจุดหมายที่แต่ละหมู่บ้านตกลงกัน จากนั้นมีการถวายภัตตาหารเพล หลังจากเรือกลางวัดร่วมกันสงฆ์พระพุทธรูป อาบน้ำล้างโคลนออกจากร่างกาย

ต่อมาหลวงพ่อด่าง สุนทรโร เจ้าอาวาสวัดมะเดื่อทอง มีความเห็นว่าเพื่อให้ชาวพุทธเกิดความสามัคคี และเพื่อให้อำเภอโคกโพธิ์เป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาในจังหวัดชายแดนใต้ จึงมีการเปลี่ยนแปลงการชักพระ โดยกำหนดให้เรือพระของวัดต่าง ๆ มาชุมนุมร่วมกันที่อำเภอโคกโพธิ์ พร้อมจัดให้มีการประกวดการทำเรือยอด เรือพระประเภทเรือตามติด และเรือโพน

ปัจจุบันนี้ ประเพณีชักพระโคกโพธิ์กลายเป็นงานใหญ่ประจำปีของจังหวัดปัตตานี และถือเป็นพุทธประเพณีเพียงหนึ่งเดียวที่ยังยืนยงอยู่ได้กลางดินแดนของอิสลามมิถุน

11. วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง. (2549). สนวน โมกข์เสวนา (กลางกรุง): เรืออยู่ในโลกอันแสนวิปริตนี้กันอย่างไร. *สารคดี*, 22(253), 42-44.

ท่านพุทธทาสภิกขุ มรณภาพในปี 2536 ณ สนวน โมกข์ ในวาระครบรอบ 100 ปี ชาตกาลของท่านพุทธทาสมหาเถระ ศิษยานุศิษย์และผู้มีศรัทธาในผลงานของท่านในนาม “เครือข่ายธรรมนิษณ พุทธทาส 100 ปี” จัดกิจกรรมสวน โมกข์สัญจรในกรุงเทพฯ ทุกวันเสาร์ที่ 3 ของเดือนตลอดปี 2549 นี้

พระไพศาล วิสาโล ประธานเครือข่ายพุทธิกา หนึ่งในผู้นำการเสวนา ได้กล่าวว่า ในสังคมปัจจุบัน จริยธรรมไม่มีพลัง เพราะไม่ทันสมัย สังคมสมัยก่อนถือว่าศีลธรรมเป็นหน้าที่ ถ้าพุทธศาสนาจำกัดตนเองอยู่แค่การปฏิบัติส่วนบุคคล ไม่มีส่วนในการปรับปรุงสังคมหรือจัดระเบียบแบบแผนสังคมให้สุขสบาย เขตแดนแห่งการปฏิบัติตามหลักการพระพุทธศาสนา หรือ

การดำเนินชีวิตแบบพุทธจะหาคะบ ชุมชนชาวพุทธจะถอยออกไปจากสังคมมนุษย์ยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ศาสนาต้องสามารถที่จะสร้างมาตรฐานทางจริยธรรมให้สอดคล้องกับสังคมยุคสมัย และสอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ จึงสมควรอย่างยิ่งที่ต้องขยายพื้นที่ทางจริยธรรมให้เข้าไปในวิถีชีวิตของผู้คน

ท่านพุทธทาส ตระหนักถึงความวิปริตของโลกว่าเป็นเรื่องร้ายแรง ท่านถึงมองว่า “ต้องใช้โลกุตระธรรมเข้าต่อสู้ ให้โลกุตระธรรมสถิตอยู่กลางใจ และขยายออกสู่สังคมต่อไป จึงจะต่อสู้กับโลกที่วิปริตได้”

12. วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง. (2548). เสนเรียนโห่ง: เช่นสรวงบรรพชน เลียงพี่น้องและเพื่อนบ้าน. *สารคดี*, 21(244), 28-30.

โห่ง ถิ่นฐานเดิมอยู่ที่สิบสองจุไทย แถบลุ่มแม่น้ำดำกับแม่น้ำแดง เขตต่อแดน ลาว เวียดนาม และจีนตอนใต้ ภายหลังเกิดสงครามกองทัพไทยรบชนะ มีการกวาดต้อนผู้คนเข้าสู่แผ่นดินไทย พระเจ้าตากสินมหาราชโปรดให้ตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองเลา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาเกิดการเคลื่อนย้ายไปจังหวัดต่าง ๆ เช่น กาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี และนครปฐม ชาวโห่งนิยมสวมเสื้อผ้าสีดำทั้งชายและหญิง จึงเรียกว่า โห่งดำ ต่อมาคำว่าคำหลุดหายไป จึงรู้จักกันในชื่อชาวโห่ง ส่วนบ้านเรือนนิยมปลูกยกพื้นสูง ผังเรือนมักเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส หัวมุมด้านหนึ่งของบ้านจะเป็นห้องผีเรือน สำหรับตั้งหิ้งบูชาบรรพบุรุษ โดยเฉพาะฝาห้องที่ติดกับด้านนอกจะเจาะช่องขนาดคอกไม้ขีดไฟไว้สำหรับประกอบพิธีกรรม ภายในห้องนี้ห้ามให้คนเข้าไปนอน และทุก 3 ปี หรือเกินกว่าไม่มากนัก จะต้องมีพิธีทำบุญเลี้ยงผีบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า เสนเรียน ก่อนถึงเวลาพิธีกรรมในช่วงเช้า ลูกหลาน ญาติพี่น้องที่ถือผีเรือนเดียวกันจะมาชุมนุมกันที่ทำงาน นำขนม ผลไม้ มาสมทบฝากไปถึงบรรพบุรุษ

พิธีเสนเรียน เริ่มจากการนำหมูทั้งตัวขึ้นเรือน นำไปวางในกะล่อของของบ้าน แล้วบอกกล่าวผีเรือนให้รับบริการเช่นไหว้ จากนั้นผู้รู้พิธีกรรมจะเป็นผู้ฆ่าและหั่น หมูบางส่วนนำไปประกอบอาหารเลี้ยงแขกในช่วงเช้า ส่วนบนบ้านงานผู้เฒ่าผู้แก่ในตระกูลจะช่วยกันแต่งเสน คือจัดของเช่น ไหว้ เมื่อเริ่มพิธีลูกหลานจะช่วยกันยกเครื่องเช่น ไหว้ให้ผีเรือน ต่อจากนั้นหมอเสนจะทำพิธีเชิญผีบรรพบุรุษเจ้าของเรือนมารับบริการเช่นไหว้ โดยเจ้าของบ้านจะเป็นผู้เอ่ยนามรายชื่อผู้ล่วงลับที่เป็นญาติผีเรือนเดียวกันทั้งหมด จากนั้นหมอเสนท่องบทสวดเชิญผู้ที่ถูกเอ่ยนามมารับอาหาร โดยใช้ตะเกียบคีบอาหารหย่อนลงช่องข้างฝาบ้านที่เจาะไว้ ทำเช่นนั้นจนครบทุกชื่อ ตอนท้ายพิธี ลูกหลานจะจับหมาก พลุ มวนยาเส้นใส่ตะกร้า และนำข้าวสาร ข้าวเปลือก ใส่ถุงผ้าติดกับตะกร้าให้ผีนำไปหุง และเพาะปลูกกันเองจนกว่าจะถูกเชิญมารับบริการเช่นไหว้ครั้งต่อไป

จบพิธีด้วยการรับประทานอาหารร่วมกันระหว่างพี่น้อง และลูกหลานทั้งตระกูล

13. ศรีศักร วัลทิโกดม. (2546). วัฒนธรรมทุ่งกุลาร้องไห้. *เมืองโบราณ*, 29(2), 12-22.

วัฒนธรรมทุ่งกุลาร้องไห้ ในที่นี้ผู้เขียนบทความศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของผู้คนในหลาย ๆ ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่หรือท้องถิ่นที่เรียกว่าทุ่งกุลาร้องไห้เดียวกัน จากการขุดค้นทางโบราณคดี แสดงให้เห็นว่าในระยะแรกทุ่งกุลามีผู้คนอาศัยอยู่ประปรายในบางแห่ง เป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีประเพณีฝังศพครั้งแรก แต่ต่อมามีผู้คนที่ประเพณีฝังศพครั้งที่สองแผ่เข้ามาตั้งถิ่นฐานจนกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ และเกิดมีเครือข่ายขยายไปทั่ว คนกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์กับการถลุงเหล็ก เพราะแทบทุกชุมชนจะพบร่องรอยของการถลุงเหล็ก และบางชุมชนอาจกล่าวได้ว่ามีการถลุงเหล็กกันทั้งชุมชน และในหลาย ๆ แห่งก็มีการฝังหม้อบรรจุกระดูกในชั้นดินเดียวกันกับการถลุงเหล็กท่ามกลางซากตะกรันเหล็ก รวมทั้งมีเศษภาชนะหลากหลายรูปแบบกระจายอยู่ตามผิวดิน ประเพณีฝังศพครั้งที่สองมีผู้รู้ให้ความเห็นว่าเป็นประเพณีเดียวกับกลุ่มชน บางเผ่าพันธุ์ที่อยู่ทางชายทะเลในเขตประเทศเวียดนามพบได้จากทุ่งไหหินในเขตเมืองเชียงของ ประเทศลาว เพราะสิ่งที่เรียกว่าไหหินนั้น แท้จริงคือภาชนะหินขนาดใหญ่ที่ใส่อัฐิและกระดูกคนตายรวมไปกับสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องประดับสำริด เหล็ก แก้ว และหินมีราคา

สำหรับคนทุ่งกุลาร้องไห้ปัจจุบันที่สามารถดำรงชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนได้เสมอมาก็ คือ การตั้งถิ่นฐานบนแหล่งชุมชนเดิม มีการพัฒนาและจัดการเรื่องน้ำ ทั้งในการสร้างอ่างเก็บน้ำ หรือการสร้างทำนบเพื่อการแบ่งน้ำ กักน้ำใช้ในการเพาะปลูก จนกลายเป็นบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวหอมมะลิที่มีชุมชนหนาแน่น และเพิ่มขยายขึ้นตามที่ต่าง ๆ ทำให้ความเป็นทุ่งกุลาร้องไห้หมดไปอย่างสิ้นเชิง

14. ส. ศิวรักษ์. (2547). บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน. *ศิลปวัฒนธรรม*, 25(10), 85-92.

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน ตามแนวคิดของผู้เขียนบทความ มีหลายประเด็น ดังนี้

ต้องไม่หลอกลวงตัวเองและผู้อื่น ควรมีความรู้ตัวถึงพร้อมอยู่เสมอ รู้เท่าทันตนเองและสังคมปัจจุบัน ต้องแสวงหากัลยาณมิตรเพื่อช่วยเหลือตนสติไม่ให้หลงผิด ก้าวถอนความเห็นแก่ตัว ขอมรับความผิดพลาด จนถึงทำตนให้พ้นจากความ โลก โกรธ หลง

ควรฝึกตนให้มีความสงบอยู่ภายใน มีสติลาวจาวตรอันงดงามจนเห็นได้ทางภายนอก และรู้จักประยุกต์ใช้ทศบารมีทั้ง 10 ประการ

อยู่ได้ด้วยดีการพึ่งตนเองและพึ่งบรมธรรมควรห่างวัฒนธรรมบริโภคนิยมและทุนนิยม ควรลดความฟุ้งเฟ้อ เช่น เลิกใช้โทรศัพท์ ซึ่งเต็มไปด้วยการกระตุ้นทางกามกิเลส

ขจัดมลพิษออกจากวัด ตั้งแต่พระอลัชชี เปลี่ยนลานจอดรถให้เป็นลานวัดให้สมกับคุณค่า แม้แต่เมรุเผาศพควรเป็นที่ตั้งแห่งการเจริญสุกกรรมฐาน ไม่ใช่เพื่อการพาณิชย์ และควรเอื้ออาทร ถึงคนจนรอบ ๆ วัด

มีบทบาทด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรม จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งคีตกรรม และอายุรเวท เลกเช่นพระสงฆ์ในอดีต

การพัฒนาสังคม พระควรช่วยปลูกมโนธรรมสำนึกให้คนภูมิใจในภูมิปัญญาของชาวบ้าน เชื้อมั่นในคุณธรรมของบรรพชนท้องถิ่น และท้ายสุดพระสงฆ์ไม่ควรลืมที่จะศึกษา วิเคราะห์บุคคลสำคัญของวงการคณะสงฆ์ไทยในอดีต

15. สุเจน กรรพฤทธิ์. ทอดกฐินฟื้นฟูประวัติศาสตร์ที่วิหารหลวงพ่อทรงธรรม. สารคดี, 21(252), 24-26.

พระพุทธรูปหลวงพ่อทรงธรรมและวัดใหม่ประทุมผลสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งในยุคนั้นมีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาครั้งใหญ่หลังจากเสียกรุงครั้งที่ 1 โดยได้รับการช่วยเหลือจากคณะสงฆ์ชาวลังกา

มีการค้นพบรอยพระพุทธรูป ซึ่งมีความเชื่อว่าพระพุทธเจ้าทรงประทับรอยพระบาทไว้ในโลก 5 แห่ง คือ เขาสุวรรณมาตลิก เขาสุมนภูฏ เมืองโยนกบุรี หาดแม่น้ำนมมทานที และเขาสุวรรณบรรพต ซึ่งเชื่อว่าอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิ พระเจ้าทรงธรรมทรงทราบเรื่องจึงโปรดให้มีการสร้างมณฑลครอบรอยพระพุทธรูปไว้ และเป็นประเพณีการเดินทางไปนมัสการรอยพระพุทธรูปจึงเริ่มขึ้น โดยกษัตริย์อยุธยาองค์ต่อ ๆ มา โดยเสด็จในเดือน 3 ของทุกปีเริ่มจากกระบวนเรือที่ “ท้าวสุกรี” หน้าพระบรมมหาราชวังล่องเรือไปตามแม่น้ำป่าสัก และพักที่ “วัดใหม่ประทุมผล” จากนั้นเดินทางต่อจนถึงตำหนักที่ประทับเชิงเขาพระพุทธรูป นับเป็นเส้นทางจาริกแสวงบุญสำคัญของชาวอยุธยา

ปัจจุบันบริเวณ “วัดใหม่ประทุมผล” โบสถ์ และเจดีย์ โดยเฉพาะวิหารหลวงพ่อทรงธรรมมีสภาพชำรุดทรุดโทรม เป็นโบราณสถานที่สำคัญนอกจากเป็นจุดแวะพักระหว่างการเสด็จนมัสการรอยพระพุทธรูปของกษัตริย์สมัยอยุธยาแล้ว ยังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปทรงเครื่ององค์สำคัญที่เป็นที่เชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปประจำพระองค์ของกษัตริย์อยุธยาด้วยการทอดกฐินครั้งสำคัญนี้เกิดจากนักวิชาการอาวุโสต้องการฟื้นฟูภาพในอดีตให้กลับคืนชีพขึ้นมาอีกครั้ง เป็นการเริ่มต้นที่ดีในการบูรณะโบราณสถาน มีการตั้งกรรมการจากกรมศิลปากร เพื่อให้การบูรณะดีที่สุดในแม้ว่าก่อนการจัดงานทอดกฐินในครั้งนี้ “วัดใหม่ประทุมผลและหลวงพ่อทรงธรรม” อาจไม่ได้เป็นที่รู้จักกว้างขวางในหมู่คนทั่วไป แต่ในความรับรู้ของคนท้องถิ่นวัดนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีค่าทางจิตใจมานับนานแล้ว

16. สุตารา สุจฉายา. (2547). สุตลีนพิธิสังการเจ้าเชียงใหม่. *สารคดี*, 20(236), 36-40

พิธิสังการ เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการปลงศพของชาวล้านนา ซึ่งสะท้อนความเชื่อความเป็นอยู่ ศิลปะการตกแต่ง สถาปัตยกรรมล้านนา ซึ่งจัดขึ้นเฉพาะพิธีศพของเจ้านายหรือเฉพาะผู้มีฐานะ การจัดพิธินี้จะมีเครื่องประกอบและพิธีการมากกว่าพิธีศพของชาวบ้านทั่วไป ต้องอาศัยกำลังคนและกำลังทรัพย์จำนวนมาก เนื่องจากการจัดพิธินี้ทำได้ทำเพียงแคว้นเผา หากเริ่มตั้งแต่การเคลื่อนร่างผู้ตายออกจากที่ตั้งเดิมขึ้นสู่ปราสาทที่สร้างเตรียมไว้ นิยมทำในเวลากลางคืนหรือก่อนสว่าง ชาวล้านนาเรียกว่า “ลงนอนนอน” หรือ “ลักศพ” ในพิธีจะมีการสวดพระอภิธรรม เทศนาธรรม และกล่าวอำปราสาท ตลอดจนมีมหรสพทั้งดนตรีและฟ้อนรำ

ขบวนส่งสการเคลื่อนออกเดินพร้อมคองสามทางที่จาริกชื่อ วัน เดือน ปีเกิดของผู้ตาย อยู่หน้าขบวน ลูกหลานจะเตรียม “ถุงข้าวควน” ซึ่งบรรจุอาหาร ไว้เป็นเสบียงระหว่างทาง ถ้าเป็นขบวนของเจ้านายจะทำเป็นขันโตกบรรจุเครื่องคาวหวาน แทนถุงย่าม พร้อมด้วยเครื่องสักการะหลายอย่าง และเสลี่ยงปราสาทเล็กที่บรรจุเครื่องอุปโภคต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องประกอบอิสริยยศเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ที่จะนำไปใช้ในโลกรหน้า ตามมาด้วยขบวนแห่ปราสาทศพที่ได้รับการตกแต่งด้วยดอกไม้สด นำหน้าด้วยเสลี่ยงพระสงฆ์ผู้อ่านธรรม เพื่อให้ผู้ตายเดินทางไปสู่ภพภูมิที่ดี นอกจากนี้ยังมีสามเณรอีก 100 รูปคอยจูงสายโยงศพ ปิดท้ายขบวนด้วยญาติมิตรและวงปี่พาทย์ ที่คอยบรรเลงเพลงพื้นเมือง ตลอดระยะทางของการแห่ส่งสการ

หลังจากปราสาทศพถูกตั้งขึ้นบนกองฟอน ตามด้วยพิธีเผา ระหว่างพิธีมีการโปรยทานด้วยผลมะนาวที่ขูดใส่ด้วยเหรียญสตางค์ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการละทิ้งสมบัตินอกรกาย บ้างก็แย้งว่าเป็นการซื้อทางขึ้นสวรรค์

พิธีศพแบบ โบราณล้านนา มีการถือพื้นจัดขึ้นในงานพิธีศพเจ้าแม่ทิพวรรณ มหาเทวีแห่งนครเชียงตุง ในวันที่ 25 มกราคม 2533 และพิธีศพเจ้าไชยสุริวงส์ ณ เชียงใหม่ ในวันที่ 30 สิงหาคม 2547 แต่เจ้าภาพตัดขั้นตอนพิธี “ลงนอนนอน” เหลือเพียงพิธีชักลากปราสาทศพไปยังเมรุที่จัดสร้างไว้ อีกทั้งการสร้างปราสาทก็ขาดความประณีตงดงาม เนื่องจากปัจจุบันหาสล่าจลุดัดกระดาษที่มีฝีมืออยู่ได้ยาก และเมื่อถึงขั้นตอนการชักลากศพ ก็เหลือขบวนขนาดกะทัดรัด ตั้งอยู่ใกล้ประตูวัด เพื่อไม่ให้ผู้แบกปราสาทศพต้องเหนื่อยหนักเกินไป และลดปัญหาการจราจรของเมืองเชียงใหม่ด้วย

พิธีสังการเจ้าไชยสุริวงส์ อาจเป็นการสุตลีนพิธิการของเจ้านายเชียงใหม่อีกด้วย เพราะเจ้านายชั้นผู้ใหญ่วายชนม์หมดแล้ว และการจัดงานพิธีต้องอาศัยทั้งกำลังคน กำลังทรัพย์ อำนาจบารมี อีกทั้งปัจจุบันสล่าที่มีฝีมือก็หายาก

17. สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. (2545). บันทึกแม่ปิง ภาค 2: การสืบสวนทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะ. *เมืองโบราณ*, 28(2), 10-23.

บันทึกแม่ปิง มีจุดประสงค์ให้เห็นภาพประวัติศาสตร์การเดินทางและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ตลอดจนหลักฐานทางโบราณคดีสองฝั่งลำน้ำ ภาค 1 เคยตีพิมพ์แล้วในวารสารเมืองโบราณ ปีที่ 26 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2543) โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับการบันทึกของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ที่เขียนพรรณนาระยะทางการล่องแม่น้ำปิง จากเชียงใหม่ลงมาปากน้ำโพ ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม 2464 ทำให้ทราบว่า มีหลายตำบลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ลุ่มแม่น้ำปิง เช่น พระธาตุคอกยั้ง อำเภอคอกยั้ง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสถานที่ที่กรมพระยาดำรงฯ พบกับครูบาศรีวิชัย แต่ภาคที่ 1 ยังไม่พบกับตำแหน่งที่ตั้งของแก่งต่าง ๆ

บันทึกแม่ปิง ภาค 2 มุ่งนำเสนอความก้าวหน้าเกี่ยวกับการสืบสวนในประเด็นต่าง ๆ โดยแยกเป็นการสืบสวนทางภูมิศาสตร์ และการสืบสวนทางประวัติศาสตร์

การสืบสวนทางภูมิศาสตร์ ได้ทราบที่ตั้งแก่งต่าง ๆ เช่น ห้วยแก่งป้อก แก่งใหม่ บ้านก้อ บ้านแม่สะเรียม บ้านแก่งสร้อย เป็นต้น

การสืบสวนทางประวัติศาสตร์ศิลปะ ได้ค้นพบพระพุทธรูปสำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปหล่อของอินเดีย จังหวัดเชียงใหม่ พระนิรันตรายทองคำ เป็นศิลปะมอญ ทวารวดี พระพุทธรูปปางสมาธิ พบที่แม่น้ำมูล เป็นศิลปะมอญทวารวดี พระพุทธรูปทองคำ พบที่เนินจันทา เมืองศรีเกษตร พระพุทธรูปวิตรรกะมูทรา เป็นศิลปะพม่าสกุลช่างยะไข่

18. ھرรษา เศรษฐเมธิกุล. (2548). สิริมงคลเมืองเหนือ พระธาตุ 12 ปีนักษัตร. *กนิรี*, 11(22), 62-64.

พระธาตุ 12 ปีนักษัตร เป็นคติความเชื่อแต่โบราณของผู้เฒ่าผู้แก่ทางภาคเหนือของประเทศไทย เป็นความเชื่อที่ว่าเราเกิดมาในโลก เมื่อสิ้นอายุขัยแล้วดวงวิญญาณจะไปสถิตอยู่ตามพระธาตุต่าง ๆ ประจำปีเกิดของแต่ละคน พระธาตุประจำปีนักษัตรส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทย เช่น ปีชวด คือ พระธาตุจอมทอง ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุศรีจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ปีฉลู คือ พระธาตุลำปางหลวง ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง ปีขาล คือ พระธาตุช่อแฮ ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ ปีเถาะ คือ พระธาตุแช่แห้ง ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน ปีมะโรง คือ พระธาตุวัดพระสิงห์หรือพระพุทธรูปสี่ทิวทิศน์ ตั้งอยู่ที่วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ ปีมะเส็ง คือ ดันศรีมหาโพธิ์ ณ พุทธคยา ประเทศอินเดีย หรือจะบูชาต้นโพธิ์ตามวัดต่าง ๆ ก็ได้ เช่น ที่วัดมหาโพธาราม จังหวัดเชียงใหม่ ปีมะเมีย คือ พระธาตุขเวดากอง ประเทศพม่า หรือนมัสการพระบรมธาตุเมืองตากแทน ปีมะแม คือ พระธาตุคอกยั้ง ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุคอกยั้ง จังหวัดเชียงใหม่ ปีวอก คือ พระธาตุพนม ตั้งอยู่ที่วัด

พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ปีระกา คือ พระธาตุหริภุญชัย ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน ปีจอ คือ พระธาตุเกตแก้วจุฬามณี บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระธาตุเจดีย์องค์นี้มนุษย์ไม่อาจเดินทางไปถึงได้ จึงสามารถบูชาพระธาตุอินทร์แขวน ประเทศพม่า หรือพระเจดีย์ที่วัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่แทน ปีกุน คือ พระธาตุคอกยตุ้ง ตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยไคร้ จังหวัดเชียงราย

ดังนั้นจึงมีความเชื่อว่า ขณะยังมีชีวิตอยู่หากได้ไปนมัสการพระธาตุประจำปีเกิดของตนอย่างน้อยสักครั้งหนึ่งของชีวิตถือว่าได้รับบุญกุศล และช่วยให้มีอายุยืนเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

ศิลปกรรมและนันทนาการ จำนวน 32 บทความ ดังนี้

1. กฤษฎา พิณศรี. (2545). จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์นิมิตสถิตมหาสีมาราม. ศิลปากร, 45(6), 5-39.

วัดโพธิ์นิมิตสถิตมหาสีมาราม เป็นพระอารามหลวงตั้งอยู่ที่ซอยวัดโพธิ์นิมิต ถนนเทิดไท้เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ภายในวัดมีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญ คือ พระอุโบสถ เจดีย์บรมจุลธิสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) โพธิ์ธิมระ (สถานที่ประดิษฐาน โพธิ์ลังกา) หอระฆัง พลับพลารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ศาลาการเปรียญ ศาลาท่าน้ำ ศาลาอนกวานิชและหัตถ์มหาพิทธีมา

ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยโลหะลงรักปิดทอง มีพระสาวก 4 องค์ คุกเข่าแสดงทำอัญชลีกรอยู่ทั้ง 4 ด้าน ผนังพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังแบ่งเป็น 2 ตอน ตอนบนเขียนภาพประวัติพระสาวกกำลังทำสังคายนาพระธรรมวินัย และประวัติพระเจ้าอโศกมหาราชทรงตอนกิ่งพระศรีมหาโพธิ์พระราชทานแก่พระเจ้าทวานัมปิยติสสะ เจ้ากรุงอนุราชปุระ (ลังกา) พร้อมกับส่งพระสังฆมิตตาเถรีมาอุปสมบท ให้แก่สตรีชาวสิงหลที่ศรัทธาใคร่บวชเป็นภิกษุณี ส่วนตอนล่างเป็นภาพประกอบพระอารามหลวงในกรุงเทพฯ และหัวเมือง โดยแสดงวิถีผูกพัทธีมาแบบต่างๆ

จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดโพธิ์นิมิตสถิตมหาสีมาราม เขียนขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงที่งานจิตรกรรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เดิมนิยมเขียนเรื่องราวทางพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เน้นการสื่อความหมายกึ่งอุดมคติ เริ่มเปลี่ยนแปลงความคิดในลักษณะสมจริงหรือสำนิยมมากขึ้น มีการเขียนภาพเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชพงศาวดาร ประวัติศาสตร์และพระราชพิธีต่างๆ หรือเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ส่วนรายละเอียดที่ปรากฏในภาพไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี ยานพาหนะ ตลอดจนลักษณะของสถาปัตยกรรมบางประเภทยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับในวัฒนธรรมตะวันตก ที่แพร่หลายเข้ามาในช่วงเวลาดังกล่าว

จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์นิมิตสถิตมหาสีมาราม จัดเป็นงานที่แสดงคุณค่าของศิลปะที่ควรแก่การศึกษาค้นคว้า และอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป

2. กองบรรณาธิการ. (2545). สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก ทรงนิพนธ์อภินิหารบรรพบุรุษกับปฐมวงศ์. *ศิลปวัฒนธรรม*, 23(5), 77-82.

อภินิหารบรรพบุรุษ และปฐมวงศ์ เป็นหนังสือที่นักวิชาการต่าง ๆ มักนำมาอ้างอิง โดยเฉพาะนักวิชาการสาขาประวัติศาสตร์

อภินิหารบรรพบุรุษ มีเนื้อหาเน้นพระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท แต่ไม่ทราบว่าผู้ใดเป็นคนแต่ง ต้นฉบับเป็นสมุดไทยขาว ตัวหมึกจีนรวม 2 เล่ม เดิมไม่ใช่ชื่อนี้แต่มีชื่อที่หลังปกว่า “หนังสือบรรพบุรุษ 1249” พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2473 โดยผู้อุดหนุนการพิมพ์ คือกรมพระสรวรรค์วินิต ในปี พ.ศ. 2473 และคาดว่า ก.ศ.ร. กุหลาบ คงจะเป็นผู้แรกที่นำต้นฉบับของ อภินิหารบรรพบุรุษ มาเผยแพร่

ปฐมวงศ์ มีเนื้อหาเฉพาะพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระประยูรญาติชั้นต้นเมื่อแรกสถาปนาพระบรมราชจักรีวงศ์

ปัจจุบันต้นฉบับของอภินิหารบรรพบุรุษ และปฐมวงศ์ เก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ซึ่งเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติลงในทะเบียนว่า ปฐมวงศ์ เล่ม 1 เล่ม 2 และ เล่ม 3 ประวัติได้มาจากกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2479 ความหน้าแรกกล่าวถึงความ เป็นมาของหนังสือว่า “หนังสือปฐมวงศ์พระเจ้าแผ่นดินกรุงเทพฯ เป็นเรื่องราวกล่าวด้วยมูลเหตุอภินิหารท่านผู้เป็นบรรพบุรุษ ต้นฉบับได้คัดแต่หนังสือหอหลวง นายกุหลาบทูลเกล้าฯ ถวาย และคัดแต่ฉบับกรมสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก วัดพระเชตุพน” ข้อความดังกล่าวนับว่าสำคัญยิ่งเพราะหากเรื่องอภินิหารบรรพบุรุษฉบับที่อยู่ในหอหนังสือหลวงนั้น ก.ศ.ร. กุหลาบได้คัดลอกจากฉบับกรมสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกที่ได้กราบบังคมทูลเรื่องนี้ก็น่าจะเป็นพระนิพนธ์ของกรมสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก

3. ไกรฤกษ์ นานา. (2546). แหม่มแอนนา Anna Leonowens “พระอาจารย์” ในราชสำนักสยามของรัชกาลที่ ๔ สอนภาษาอังกฤษให้รัชกาลที่ ๕ ใน “นิยายภาพจิตร” ฉบับการ์ตูน. *ศิลปวัฒนธรรม*, 25(2), 87-93.

เอกสารฉบับนี้เป็นวรรณกรรมฉบับย่อไม่ใช่นวนิยาย แต่เป็นการตูนแบบเด็กที่ถอดความมาจากนิยายขายดีของแอนนาชื่อว่า “ครูหญิงในราชสำนัก หรือ Palace Teacher” ที่สามารถนำ

เกร็ดเล็กเกร็ดน้อยจากราชสำนักสยามมาไว้ในกระดาดได้อย่างยอดเยี่ยม ภาษาของเธอมิชีวิตจิตใจ และส่วนใหญ่พรรณนาแบบง่าย ๆ เรื่องแปลก ๆ บางเรื่องก็มีเหตุผลและลึวนเป็นตอนสำคัญ และถูกนำมาสร้างเป็นหนังใหญ่ครั้งแรกมี 9 ฉากคือ

ฉากที่ 1 อย่าพยายามให้เราเป็นคริสเตียน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชวินิจฉัยชี้แจงให้แอนนาถ่ายทอดเฉพาะวิชาความรู้ทางโลกแก่พระราชโอรสธิดาไม่ทรงมีพระราชประสงค์ให้สอนในเรื่องศาสนาเพราะในฐานะพุทธศาสนิกชนยึดมั่นในพลังแห่งสังขาร และคุณธรรม

ฉากที่ 2 เรื่องงูแดงนำโชค เป็นการกลั่นแกล้งของผู้ไม่หวังดีให้แอนนาหวาดกลัวและละทิ้งการสอน แต่งูนั้นไม่ใช่งูธรรมดา ชาวไทยเรียกว่างูทองแดงซึ่งนำโชคลาภและชื่อเสียงมาสู่ผู้พบเห็น

ฉากที่ 3 เรื่องเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เป็นคำสรรเสริญของแอนนาที่กล่าวออกมาด้วยความบริสุทธิ์ใจว่าเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์เป็นศิษย์ผู้คงแก่เรียน ทรงเอาใจใส่ในการเรียน ชีวิตของพระองค์มีแต่ความรับผิดชอบ

ฉากที่ 4 เรื่องการทู่เมียงกับพระเจ้าแผ่นดิน แอนนาปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเลขานุการ ส่วนพระองค์ ในบางเวลานางถือโอกาสแสดงความคิดเห็นส่วนตัวซึ่งมักขัดกับพระวิเทโศบายของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยตรง บุคคลทั้งสองมักมีข้อโต้แย้งกันอยู่เนื่อง ๆ เนื่องจากมีทัศนคติการมองชีวิตกันคนละด้านอย่างสิ้นเชิง

ฉากที่ 5 เรื่องช่วยทาสหญิง ได้อ้างถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกักขังหญิงหนีเวศสุภาพสตรีที่ไม่เชื่อฟังพระองค์ไว้ในคุกใต้ดินในพระบรมมหาราชวัง เธอได้พยายามช่วยทาสหญิงคนหนึ่งโดยการถวายฎีกาให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปลดปล่อยทาสผู้นั้นให้เป็นอิสระจนเป็นผลสำเร็จ

ฉากที่ 6 เรื่องราชพิธีโสกันต์เจ้าฟ้า แอนนาได้กล่าวถึงพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์เมื่อพระชนมายุได้ 13 พรรษาตามโบราณราชประเพณี

ฉากที่ 7 เรื่องเสรีภาพในการนับถือศาสนา เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์เสด็จขึ้นครองราชย์แล้วพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ทุกคนในแผ่นดินสยามเลือกรับนับถือศาสนาใดก็ได้ตามความสมัครใจ

ฉากที่ 8 เรื่องเลิกทาส เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ได้เป็นกษัตริย์แล้วทรงตราพระราชบัญญัติเลิกทาสขึ้นเป็นครั้งแรกนับเป็นพระราชกรณียกิจที่เด่นที่สุดในรัชสมัย ทำให้ชาวสยามทุกคนมีอิสรภาพเท่าเทียมกัน

ฉากที่ 9 เมื่อศิษย์พบอาจารย์ เป็นภาพที่น่าประทับใจเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้แอนนาเข้าเฝ้าเป็นการส่วนพระองค์ หลังจากทีนางได้อำลาประเทศสยามไป

ตลอดระยะเวลา 58 ปี ที่ผ่านมามคนไทยหลายคนเข้าใจภาพยนตร์เรื่องนี้ดีขึ้น นิยายของแอนนาเต็มไปด้วยการเสริมแต่งเพื่อให้อ่านสนุกทำให้เรื่องในราชสำนักผิดไป

4. จักรพันธ์ กังวาท. (2546). ฟันฟู สะบ้าลื้อ กีฬาพื้นเมืองเพื่อสุขภาพของชาวตราด. *สารคดี*, 19(217), 46.

สะบ้าลื้อ เป็นกีฬาพื้นบ้านของหลายจังหวัดแถบภาคตะวันออก เช่น ตราด จันทบุรี ฯลฯ การเล่นสะบ้าลื้อไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่เมื่อไร แต่มีหลักฐานกล่าวถึงวันที่ 23 มีนาคม 2549 วันที่ฝรั่งเศสมอบสิทธิการปกครองจังหวัดตราดคืนแก่ประเทศไทย มีพิธีทำบุญเลี้ยงพระและการละเล่นฉลองเมือง เช่น ปิดดาตีหม้อ ชักเย่อ ขี่ม้าส่งเมือง วิ่งสามขา รวมถึงสะบ้าลื้อด้วย

อุปกรณ์การเล่นสะบ้าลื้อ ประกอบด้วย สะบ้าแก่น และสะบ้าลื้อ จำนวนเท่ากับผู้เล่นแต่ละทีมซึ่งแบ่งเป็นสองทีม ทีมละ 7-20 คน แล้วแต่กำหนดโดยทุกคนในทีมที่เล่นก่อนต้องทอยหรือคัดสะบ้าลื้อให้โดนสะบ้าแก่นล้ม ด้วยท่าบังคับ 7 ท่า ในปัจจุบันเรียงตั้งแต่ท่าแรกถึงท่าสุดท้าย ท่าใดผู้เล่นทอยครบทุกคนแต่สะบ้าแก่นล้มไม่หมดแถวหรือผิดกติกา ต้องเปลี่ยนให้อีกทีมมาเล่นแทน ทีมใดทำครบ 7 ท่าก่อนเป็นฝ่ายชนะ หรือเวลาหมดก่อนทีมที่ทำแม่ไม่ได้มากกว่าเป็นฝ่ายชนะ

งานเสวนากีฬาพื้นบ้าน (สะบ้าลื้อ) ที่จังหวัดตราด ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 1 มีนาคม 2546 มีการสาธิตการเล่นสะบ้าลื้อในภาพ 32 ท่า และผู้ร่วมเสวนามีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการฟื้นฟูและอนุรักษ์การเล่นสะบ้าลื้อ รวมทั้งให้มีการสอนในวิชาว่าด้วยวิถีชีวิตชุมชน เพื่อให้เด็กรุ่นใหม่หันมาสนใจกีฬาพื้นบ้านที่มีคุณค่า สามารถรวมจิตใจ สืบสานสายใยวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นการออกกำลังกายที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ

5. จารุณี ฉินเฉิดฉาย. (2545). พระบฏ: ภูมิปัญญาไทยในจิตรกรรมไทยประเพณี. *ศิลปากร*, 45(1), 25-45.

พระบฏ เป็นภาพเขียนเรื่องพระพุทธเจ้า บนผืนผ้าขนาดใหญ่ เขียนขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว และเพื่อประดับตกแต่งศาสนสถาน แต่ในระยะหลัง การสร้างพระบฏเพื่อเป็นอานิสงค์ให้แก่ตัวเองและครอบครัว รวมทั้งมีไว้บูชาภายในบ้าน การสร้างพระบฏที่เก่าแก่ที่สุดคือ พระบฏที่พบจากกรุพระเจดีย์ วัดดอกเงิน อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ขนาดสูง 3.40 เมตร กว้าง 1.80 เมตร อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นภาพพระพุทธเจ้าปางลีลาขนาดใหญ่กึ่งกลางผ้า ด้านข้างเป็นแถวของเทพชุมนุม ด้านบนเป็นพระเจดีย์ทอง ด้านล่างเป็นแถวของพระภิกษุ กษัตริย์

และชาวเมือง เป็นเรื่องราวในพระพุทธประวัติตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระบฏมีความแพร่หลาย และเป็นที่ยอมรับมากในสมัยรัชกาลที่ 5

การศึกษาพัฒนาการทางรูปแบบของพระบฏครั้งนี้ มีจำนวน 66 ชิ้น ปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติต่าง ๆ รูปแบบในระยะแรกจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแสดงถึงลักษณะเฉพาะของจิตรกรรมไทยโดยการใช้สีฝุ่น เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 รูปแบบการทำพระบฏแสดงถึงศิลปะตะวันตก เช่น การให้น้ำหนักสีอ่อนแก่ การเขียนตัวภาพที่เหมือนจริง เน้นฉากธรรมชาติ ฯลฯ

ช่างเขียนพระบฏในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีฝีมือและมีความสำคัญมีหลายท่าน ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ พระเทวาภินันท์มิตร พระยาจินดารังสรรค์ (พลับ) พระวรวงศ์วิจิตร (ทอง) พระพรหมพิจิตร (ใจ) และหลวงเพศวกรรม (เล็ก)

เรื่องราวที่เขียนในพระบฏเป็นเรื่องทางพุทธศาสนา คือ พระพุทธประวัติพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ พระเจดีย์จุฬามณี ภาพอสุภะ 10 พระมาลัย และทศชาติชาดก

พระบฏ เป็นมรดกทางศิลปะและภูมิปัญญาไทยแต่โบราณควรมีการศึกษา รวบรวม เก็บรักษา และเผยแพร่ให้เข้าใจถึงคุณค่าและความสำคัญของพระบฏ เพื่อไม่ให้เสื่อมสภาพและสูญหายไปจากสังคมไทย

เทคนิคการเขียนพระบฏเป็นเทคนิคงานจิตรกรรมไทยโบราณ เริ่มจากการเตรียมวัสดุต่าง ๆ ได้แก่ ฝืนผ้า สีและกาว (ทำจากพืชหรือหนังสัตว์) จากนั้นกำหนดเรื่องที่จะเขียน ลงมือร่างภาพ ขยายแบบบนฝืนผ้า เขียนสี ขัดทอง และตัดเส้น

ส่วนกรรมวิธีการทำผ้าบฏ เริ่มจากการแบ่งฝืนผ้าเป็น 2 ส่วน ส่วนบนเขียนภาพ พระพุทธเจ้าและพระอัครสาวก ส่วนล่างเน้นภาพเล่าเรื่องในชาดก กรอบด้านบนและด้านข้างเขียน ลวดลาย กรอบด้านล่างเว้นไว้เขียนคำอุทิศ

6. จำปาลาว. (2549). โขน - เฉลิมกรุง. กิณี, 23(1), 70-71.

การแสดงโขน ถือเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูงของไทย ซึ่งเดิมมีการจัดแสดงเฉพาะในราชสำนักเท่านั้น ในครั้งนี้การจัดแสดงโขน-เฉลิมกรุง จัดขึ้นในวโรกาสครบ 60 ปี ในการครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยจับตอนตั้งแต่ ภาคเกษียรสมุทร จนมาถึงพระรามครองเมืองในชุด พระจักรวาดาร เรื่องราวตอนนี้กล่าวถึงพระนารายณ์และพระลักษมณ์รับพระบัญชาจากพระอิศวร ให้อวดดาเป็นพระรามและนางสีดา เพื่อดับทุกข์เจ็ญจากทศกัณฐ์ ในการแสดงโขนครั้งนี้มีการนำหนังใหญ่โบราณมาประกอบการเล่าเรื่องด้วย

การแสดงดังกล่าวมีผู้เล่นกว่า 60 คน จากหลายสถาบันทั่วประเทศภายใต้การกำกับดูแลของคณะครู ผู้เชี่ยวชาญจากวิทยาลัยนาฏศิลป์และกรมศิลปากร โดยจัดแสดงที่ศาลาเฉลิมกรุง

แต่ละรอบใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 10 นาที

19. จิตรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. (2546). จิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน การศึกษาครั้งล่าสุด. *เมืองโบราณ*, 29(4), 10-25.

วัดภูมินทร์ ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดน่าน วิหารของวัดเป็นทั้งวิหารและอุโบสถในหลังเดียวกัน บริเวณพื้นที่สร้างอุโบสถวางอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ ส่วนวิหารวางตามแนวตะวันตก-ตะวันออก มีชนโคทางขึ้นสู่วิหารทั้งสองด้าน

ภายในวิหารมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเขียนขึ้นราวต้นพุทธศตวรรษที่ 25 บนผนังทุกด้าน ตั้งแต่ส่วนบนของผนังจนถึงระดับขอบหน้าต่างล่าง ภาพที่เขียนบนผนังด้านทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศใต้ เป็นเรื่องคันทรกุมาร ส่วนผนังด้านทิศตะวันตกส่วนใหญ่เขียนเรื่องพระเนมิราช บริเวณเสาแต่ละด้านเป็นภาพเขียนบุคคลขนาดใหญ่เข้าใจว่าเขียนจากบุคคลที่มีตัวตนจริงในขณะนั้น

ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่อยู่ด้านบนเป็นภาพขนาดใหญ่เพื่อเน้นถึงความสำคัญของภาพส่วนล่างเป็นภาพย่อย ๆ ขนาดเล็ก จัดวางภาพอย่างลงตัว การเว้นระยะและการต่อเนื่องด้วยฉากตามธรรมชาติ สีที่ใช้เป็นสีคู่หลัก คือ สีส้มแดงและสีน้ำเงิน มีการนำสีโทนอ่อนมาแทรกทำให้ภาพดูนุ่มนวลและกลมกลืนกันได้

การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังที่นี้สะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทย เช่น ภาพเขียนเรื่องคันทรกุมาร ใช้เนื้อเรื่องของท้องถิ่นเมืองน่าน และสอดแทรกวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมืองน่านในยุคนี้

ส่วนภาพบ้านของคันทรกุมาร เขียนตามแบบบ้านในสมัยนั้นคือเป็นบ้านไม้ ใต้ถุนสูง มีบันไดทางขึ้นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง บริเวณนอกชานเป็นพื้นที่โล่ง มีลูกกรงไม้กั้น โดยรอบเป็นไม้แผ่นลวดลาย สำหรับภาพบุคคลในภาพมีหลายเชื้อชาติ เช่น ชาวลื้อ กะเหรี่ยง ชาวจีน ลัวะ รวมทั้งชาวตะวันตกที่อาศัยอยู่ในเมืองน่าน ทั้งชาวฝรั่งเศส อังกฤษ และอเมริกา ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนบทความเข้าใจว่า ช่างเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้เป็นผู้มีเชื้อสายชาวไทยลื้อ ที่มีเอกลักษณ์ในการเขียนภาพอย่างสูง และปรากฏว่ามีคำศัพท์ภาษาไทยลื้อบางคำปนอยู่ในคำอธิบายภาพ ซึ่งเป็นอักษรวิชัยของชาวไทยลื้อ

7. จุฑาทิพย์ อังศุสิงห์. (2547). พระราชวังพญาไท. *ศิลปากร*, 47(1), 79-89.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ซื้อที่ดินสองฝั่งถนนซ่งฮี้ เนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ แบ่งเป็นที่ทดลองปลูกผัก ทำสวนไม้ดอก ชุดคูนน้ำ ปลูกบัว เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ จากต่างประเทศ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักขนาดย่อมพระราชทานนาม “ตำหนักพญาไท” พระองค์ท่านทรงพระสำราญในการเสด็จทอดพระเนตรการทำสวนครัว ปลูกผัก และการเลี้ยงไก่ บางวันก็โปรดที่จะเสวยพระกระยาหารค่ำที่พระราชวังพญาไท บางทีก็ประทับแรม

ณ พระตำหนักพร้อมด้วยเจ้านายบางองค์ เนื่องจากในสมัยนั้นพญาไทเป็นที่เจียบสงบอยู่นอกเขต
สัญจรไปมา อากาศก็ดีมาก

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทูลเชิญสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี พระพันปีหลวง เสด็จมา
ประทับที่พระราชวังพญาไท เนื่องด้วยทรงเลิขพระราชหฤทัยเป็นอันมาก ในครั้งนั้นมีการสร้าง
พระตำหนักและเรือนต่าง ๆ เพิ่ม ต่อมาเมื่อสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี เสด็จสวรรคต
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาประทับที่พระราชวังพญาไทชั่วคราว และ
โปรดเกล้าฯ ให้รื้อพระตำหนักที่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีเคยประทับ ไปปลูกที่
โรงเรียนมหาดเล็กหลวง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองคูสิดธานีจากพระราชวังสวน
ดุสิตมาสร้างใหม่ในบริเวณสวนโรมันไปจรดคลองสามเสน ภายในเมืองคูสิดธานี มีการสร้างอาคาร
ต่าง ๆ เช่น ประสาทราชวัง วัดวาอาราม สถานที่ราชการ โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น โดยอาคาร
เหล่านี้ย้อยส่วนให้เล็กเหลือประมาณ 1 ใน 20 ของสถานที่จริง

หลังจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระ
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชวังพญาไทให้กรมรถไฟหลวง โดยพระราชวังบางส่วน
จัดเป็นโรงแรมพิเศษ แต่ภายหลังต้องล้มเลิกกิจการไปเนื่องจากไม่ได้รับความนิยม

ต่อมาทางราชการทหารได้เจรจาขอพระราชวังพญาไทเป็นที่ตั้งกองเสนารักษ์ และมีการ
เปลี่ยนเป็นโรงพยาบาลทหารบก จนถึง 25 กันยายน 2499 รัฐบาลได้อัญเชิญพระนามของ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาเป็นชื่อโรงพยาบาลจนถึงปัจจุบัน

8. ชวลิต สุนทรานนท์ และสุพรทิพย์ สุภรกุล. (2549). การศึกษาเครื่องแต่งกายโขน
แบบโบราณ ตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. *ศิลปากร*,
9(2), 7-15.

โขน เป็นนาฏศิลป์ชั้นสูงที่มีมาแต่โบราณ รูปแบบการแสดงเป็นลักษณะเฉพาะ ทั้งทำรำ
การบรรเลง เพลงร้อง และเครื่องแต่งกายของตัวละคร เช่น ตัวพระ นาง ยักษ์ และลิง

รูปแบบเครื่องแต่งกายโขน พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่น เสื้อที่ยืนเครื่อง
ของโขนแต่เดิมนั้นตัวเสื้อกับแขนเสื้อจะสีต่างกัน การปักลวดลายที่ตัวเสื้อและแขนเสื้อจะต่างกัน
แต่ปัจจุบันตัวเสื้อกับแขนเสื้อมีสีเดียวกัน ลวดลายที่ตัวเสื้อและแขนเสื้อเป็นลายเดียวกัน

วันที่ 25-26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 กรมศิลปากรจัดแสดง โขน เรื่องรามเกียรติ์ เพื่อ
น้อมเกล้าฯ ถวายแด่องค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทอดพระเนตร เมื่อจบ
การแสดงพระองค์ท่านทรงมีพระราชเสาวนีย์ เรื่องเครื่องแต่งกายโขนในปัจจุบันว่าแตกต่างไปจาก
โบราณมากไม่ว่าจะเป็นขนาด รูปแบบ สี และลวดลาย พระองค์พระราชทานพระราชวินิจฉัย

เรื่องเครื่องแต่งกาย โขนในอนาคตอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงจนไม่สามารถค้นหาข้อมูลของรูปแบบดั้งเดิม ในครั้งนี้พระองค์ทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อให้กรมศิลปากรศึกษาค้นคว้าข้อมูล และจัดสร้างเครื่องแต่งกาย โขนให้มีลวดลายประณีตงดงามตามแบบโบราณ

ต่อมากรมศิลปากร โดยความร่วมมือของคณาจารย์และนักศึกษาคณะศิลปะวิจิตร สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชวินิจฉัย และทรงพระราชทานคำแนะนำให้กรมศิลปากร ศึกษาวิจัยเรื่องเครื่องแต่งกาย โขน เริ่มตั้งแต่การสำรวจเครื่องแต่งกาย โขนโบราณจากภาพถ่าย และจากเครื่องแต่งกาย โขนที่อยู่ในความดูแลของสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ดำเนินการคัดลอกลายตามประเภทของตัว โขน ออกแบบลวดลาย นำลวดลายที่ได้สแกนลงคอมพิวเตอร์ เมื่อได้มาตรฐานตามกำหนดนำไปปักลวดลาย

9. ชัชพล ไชยพร. (2549). พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร. ศิลปวัฒนธรรม, 27(10), 32-39.

ภูมิสถานที่ตั้งของพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร เดิมเคยสร้างพระตำหนักที่ประทับ และหมู่พระที่นั่งหลายองค์ แต่เมื่อสิ้นรัชกาลที่ 5 หมู่พระที่นั่งเหล่านั้น ไม่ได้เป็นที่ประทับอีก ทำให้ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลาจนไม่สามารถซ่อมแซมได้

ในปี พ.ศ. 2491 สำนักพระราชวังจึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต รื้อหมู่พระที่นั่งด้านหลังพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเพื่อสร้างหมู่พระที่นั่งใหม่ สำหรับเป็นสถานที่จัดงานพระราชทานเลี้ยงต้อนรับแขกเมือง แต่การสร้างหมู่พระที่นั่งไม่เป็นตามเวลาที่กำหนดไว้เนื่องจากรัฐบาลยุคนั้นแจ้งว่าขาดแคลนงบประมาณจึงดำเนินการก่อสร้างได้เพียงพระที่นั่งมุลสถานบรมอาสน์ และพระที่นั่งสมมุติเทวราชอุปบัติเท่านั้น เวลาล่วงไปเกือบ 4 ทศวรรษ จึงมีการสร้างพระที่นั่งองค์ใหม่ในปี พ.ศ. 2539 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวังจัดสรรเงินที่ได้จากบัตรเข้าชมวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง มาเป็นทุนก่อสร้าง ต่อมาเกิดวิกฤตเศรษฐกิจทำให้ต้องระงับการก่อสร้าง แล้วเริ่มสร้างต่อในปี พ.ศ. 2545 และปี พ.ศ. 2547 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล เพื่อสร้างให้ทันงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

สถาปัตยกรรมภายนอกขององค์พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร เป็นตึกแบบตะวันตก มีเครื่องหลังคาและหน้าต่างเป็นแบบไทย ผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดใหญ่ หน้าบันประดับพระบรมราชสัญลักษณ์จักรีล้อมด้วยสังวาลนพรัตน์ และพระราชลัญจกรประจำรัชกาล ปัจจุบัน ภายในพระที่นั่ง ชั้นใต้ดินเป็นห้องควบคุมระบบต่าง ๆ เช่นระบบไฟฟ้า เครื่องปรับอากาศ ห้องเก็บและเตรียมอาหาร ตลอดจนห้องเก็บพัสดุชั้นล่างมีโถงอัญจันทร์ ชั้นพระที่นั่งชั้น 2 และชั้น 3 ตามลำดับ เครื่องตกแต่งพระที่นั่งองค์นี้ ส่วนใหญ่เป็นงานประณีตศิลป์ชิ้นเอกของมูลนิธิส่งเสริม

ศิลปะอื่นๆ นอกจากนั้นเป็นเครื่องลายครามและต้นไม้ในกระถางประดิษฐ์อักษรพระปรมาภิไธย ภ.ปร. และพระบรมราชสัญลักษณ์จักรี สลับกัน และวันที่ 1 มิถุนายน 2549 ได้มีพระราชพิธี สมโภชพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร

นอกจากการสร้างพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬารแล้ว ยังมีพระที่นั่งองค์ใหม่ ซึ่งอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เป็นปราสาทอย่างไทยขนาดย่อมปิดทองประดับกระจกอย่างพราวตา ตั้งอยู่ติดกับห้องพระโรงใหญ่อันเป็นที่จัดเลี้ยง มีสระน้ำล้อมรอบปราสาท มีนามว่า “พระที่นั่งเทวารัณยสถาน”

10. ชาตรี ประกิตนนทการ. (2549). สมบูรณาญาสิทธิราชย์และจักรวาลวิทยาสสมัยใหม่ ในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร. *ศิลปวัฒนธรรม*, 24(9), 80-96.

วัดเบญจมบพิตร เป็นวัดเอกวัดหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็นวัดที่เป็นอนุสาวรีย์ของรัฐบุรุษ 2 ท่าน คือ “พระปิยมหาราช และ สมเด็จพระบรมครูทางศิลปะ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์” ร่วมปรึกษาหารือและออกแบบร่วมกันจนได้ถาวรวัตถุอันงดงามเป็นสง่าราศีของชาติ มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากโลกตะวันตกอย่างมาก จึงเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมต่างชาติ มีการผสมผสานวัสดุและเทคโนโลยีบางอย่างจากตะวันตกเข้ามาเป็นส่วนประกอบ เช่นการใช้หินอ่อนจากอิตาลี

วัดเบญจมบพิตรได้รับการสถาปนาเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2442 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสร็จสมบูรณ์อย่างแท้จริง ปี พ.ศ. 2489 หลังจากที่พระองค์เสด็จสวรรคตแล้วถึง 36 ปี พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร มิได้มีเพียงแต่การใช้วัสดุหินอ่อนจากอิตาลีเท่านั้น แต่โดยเนื้อหาและความหมายของพระอุโบสถแห่งนี้เป็นภาพสะท้อนอันสำคัญยิ่งในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางความคิดและอุดมคติสมัยใหม่ที่ได้เข้ามาเป็นกระแสธารทางความคิดความเชื่อหลักของผู้คนในสังคมสยามนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

11. ดาวรัตน์ ชูทรัพย์. (2546). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับงานวรรณกรรมเยาวชน. *ศิลปากร*, 46(2), 7-25.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงมีพระอัจฉริยภาพทางวรรณกรรมทั้งด้านร้อยแก้วและด้านร้อยกรอง มาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ บทพระราชนิพนธ์เรื่อง *แก้วจอมแก่น* เป็นพระราชนิพนธ์สำหรับเด็กเรื่องแรกที่ได้รับการพิมพ์เผยแพร่ในนาม “แว่นแก้ว” นอกจากพระปรีชาสามารถด้านการพระราชนิพนธ์แล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นผู้มีอุปนิสัยรักการอ่าน ดังคำสรุปด้วยบทกลอนพระราชนิพนธ์ ความว่า

“หนังสือนี้มีมากมาย หลายชนิด	นำดวงจิต เรืองริน ขึ้นสวดไส
ให้ความรู้ สำเร็จ บันเทิงใจ	ฉันจึงใฝ่ ใจสมาน อ่านทุกวัน
มีวิชา หลายอย่าง ต่างจำพวก	ล้วนสะดวก ค้น ได้ ให้สุขสันต์
วิชาการ สรรมา สารพัน	ชั่วชีวิต ฉันอ่าน ได้ ไม่เบื่อเลย”

แว่นแก้ว เริ่มต้นงานเขียนเกี่ยวกับเด็กด้วยเรื่องแปล **ขบวนการนกนางนบน** หรือ

Rossignols en Cage ทรงส่งต้นฉบับให้เพื่อนช่วยอ่าน และให้ช่วยแก้สำนวนได้ตามสบาย แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีพระทัยกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การใช้ภาษาในงานพระราชนิพนธ์ จะทรงมีเอกลักษณ์ คือ ทรงโปรดใช้ภาษาที่กะทัดรัด เรียบง่าย สื่อความหมายที่ชัดเจน ไพเราะ สละสลวย ทุกบททุกตอนของ **แก้วจอมแก่น** และ **แก้วจอมชน** จะทรงพระราชนิพนธ์แบบ ชี้นะ มีใช้ทรงชี้หน้า ทรงเล่าเรื่องราวปัญหา การแก้ไข ทางออกผ่านพฤติกรรมของตัวละคร ทรงชี้แนะและเปิดโอกาสให้ผู้อ่านซึ่งคือเด็กได้คิดหาบทสรุปด้วยตนเอง

แก้วจอมแก่น ได้ตีพิมพ์ลงใน นิตยสารสตรีสาร เมื่อปี พ.ศ. 2521

12. น้ำดอกไม้. (2545). ปูนปั้นเมืองเพชร. *กวีนิพนธ์*, 19(6), 61-64.

โบราณสถาน วัดวาอาราม งานศิลปะเชิงช่างหลายแขนงของจังหวัดเพชรบุรี ที่ปรากฏให้เห็นถึงความละเอียด ประณีต งดงาม สลักเสลาประหนึ่งเนรมิต ล้วนเป็นผลงานจากฝีมือช่างในแขนงต่าง ๆ ซึ่งเป็นแบบอย่างเฉพาะตัว เฉพาะช่างเพชรบุรี ไม่ซ้ำกับที่อื่นใด

วัด และโบราณสถานจำนวนมากในเมืองเพชร ถือเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเล่าเรียนที่สำคัญสำหรับงานช่าง นอกเหนือจากตำรา แต่ที่ต้องจารึกไว้เป็นพิเศษสำหรับงานช่างแขนงหนึ่งคือ งานปูนปั้นเมืองเพชร

งานปูนปั้นถือเป็นงานศิลปะที่มีมาแต่โบราณ นิยมประดับตกแต่งตามอาคารสถาปัตยกรรมสำคัญ มีลวดลายอ่อนช้อย งดงาม โดยเฉพาะปูนปั้นของเมืองเพชรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ ลายปูนปั้นด้านซ้ายกับด้านขวามือมีลักษณะแตกต่างกันเล็กน้อย จึงเกิดความไม่เท่าหรือไม่ซ้ำแบบ

ผู้ที่จะเป็นช่างปูนปั้น ต้องเรียนรู้และฝึกฝนเป็นเวลานานเนื่องจากการทำปูนปั้นมีหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนขึ้นอยู่กับความชำนาญและสูตรของช่างแต่ละคน

ปัจจุบันงานปูนปั้นเมืองเพชร จึงเป็นงานที่ผสมผสานระหว่างแบบแผนในอดีตกับปัจจุบัน ถือเป็นศิลปกรรมร่วมสมัยได้อย่างลงตัว

13. น้ำดอกไม้. (2548). วังลดาวัลย์ อนุสรณ์แห่งรัชสมัย. *กวีนิพนธ์*, 12(1), 70-74.

วังลดาวัลย์ สร้างขึ้นราว พ.ศ. 2449 ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อพระราชทานแด่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหมื่น

ลพบุรีราเมศวร์) วังลดาวัลย์ ออกแบบโดย นายยี. ปูโน นายช่างชาวอิตาลีคน ควบคุมการก่อสร้าง โดยพระสถิตนิมานการ นายช่างหลวง รูปแบบของวังสร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก คล้ายกับอาคารยุโรปยุควิคตอเรียและวิลล่าแบบอิตาลี พระตำหนักเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ขนาดใหญ่ สีเหลือง สูง 2 ชั้น ประตูหน้าต่างเป็นรูปโค้ง มีระเบียงรับลม ภายในตัวอาคารมีห้องต่าง ๆ เช่น ห้องบรรทม ห้องพระ ห้องพักสำหรับเจ้านายพระองค์อื่น และห้องพักแต่ละห้องมีประตูหน้าต่างเปิดออกสู่ภายนอกตัวอาคารและทางเดิน อาคารมีความโปร่งโล่ง อาคารถ่ายเทสะดวก

การตกแต่งภายในผสมผสานศิลปะจากชาติต่าง ๆ เช่น ภาพประติมากรรมสะท้อนเรื่องราวในคริสตศาสนา ภาพศิลปกรรมที่สะท้อนความเชื่อของจีน และงานไม้แกะสลักหลายชิ้น ดัดแปลง ของตกแต่งบางชิ้นเสื่อมสภาพไปก็มีความพยายามสร้างของใหม่เลียนแบบของเดิม

แต่ด้วยอายุขัยของวัสดุ และการทำลายจากธรรมชาติ ทำให้วังลดาวัลย์ชำรุดทรุดโทรมอย่างมาก ในปี พ.ศ. 2530 มีการบูรณะอย่างจริงจัง ด้วยตระหนักถึงคุณค่าของวังในด้านประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์เพื่อประโยชน์ต่อคนรุ่นหลัง

14. นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2548). ข้อสังเกตเกี่ยวกับระบบการเมืองและสังคมในท้าวสูงท้าวเจือง. *ศิลปวัฒนธรรม*, 27(1), 83-96.

เรื่องราวในมหากาพย์ท้าวสูง ท้าวเจือง เป็นวรรณกรรมที่บรรยายถึงคำร่ำฟังกของชนเผ่าบนที่สูง เกิดขึ้นในบริเวณหุบเขาขนาดเล็ก มีน้ำไหลผ่าน เป็นที่ราบซึ่งมีขนาดเล็ก เหมาะแก่การตั้งภูมิลำเนาทำเกษตรกรรม ทหารรัฐในท้าวสูงท้าวเจือง ล้วนตั้งอยู่ในภูมิลำเนาของหุบเขาขนาดเล็กเหมือนกันทั้งสิ้น เพียงแต่บางเมืองอยู่หุบเขาที่มีพื้นที่ราบกว้างขวางกว่า มีเจ้าปกครองเรียกว่า “ท้าว” แม้ว่าในมหากาพย์ไม่ได้ระบุชัดเจนว่าในแต่ละเมืองของหุบเขาขนาดเล็ก ประชากรประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อะไรบ้างแต่นักวิชาการทั่วไปลงความเห็นจากพฤติกรรมของชนชั้นผู้ปกครองว่าต้องมีการผสมข้ามเผ่าพันธุ์กันมา กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเอ่ยถึงในเรื่องนอกจาก “ลาว” แล้ว ยังมีมอญ-เมิง กลุ่มชาติพันธุ์ที่ค่อนข้างใกล้ชิดกับ “เมือง” มากที่สุดเป็นคนบนที่สูง ความสัมพันธ์เป็นเชิงพึ่งพาอาศัยกัน เมืองในหุบเขาขนาดเล็กที่ปรากฏในท้าวสูงท้าวเจือง ยังมีความสัมพันธ์กว้างออกไปไกลนอกเขตภูมิลำเนาเพราะมีการกล่าวถึงคือ “ขอม”

ชนชาติให้ความหมายถึงลักษณะของกลุ่มคนที่สืบต่อกันทางสายเลือด ลักษณะนี้ล้วนเป็นวัฒนธรรมเท่านั้น เช่น ภาษา การแต่งกาย ประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ อันเป็นสิ่งที่ใคร ๆ สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้ ในทางตรงกันข้ามมีการละทิ้งลักษณะนี้เพื่อไปรับเอาลักษณะทางวัฒนธรรมอื่น ๆ แล้วแต่ความจำเป็นของชีวิต (ลักษณะที่สืบสายเลือดคือลักษณะทางกายภาพของคน)

ปัจจุบันท้าวฮุ่งท้าวเจือง เป็นวีรบุรุษทางวัฒนธรรมของชนชาติ “ข่า” ไม่ได้บอกว่าเป็นชาติใดแต่มีข้อความที่สื่อว่าเป็น “ลาว” เพราะในปัจจุบันนี้ชาวข่าหรือลาวยังมีประเพณีเลี้ยงผีเจือง และถือว่าเจืองเป็นผู้นำที่จะกอบกู้ให้อยู่เป็นสุขในอนาคต

15. นิภาพร ทับหุ่ณ. (2547). ร้อยเรื่องราวบนภาพวาดไทย. *กวีศรี*, 27(1), 101 - 102

กลุ่มอนุรักษ์ภาพวาดไทย ตำบลยาง อำเภอคำชะอี จังหวัดอุบลราชธานี ได้นำเยาวชนที่ติดยาเสพติด มาฝึกหัดงานศิลปะ โดยให้ล่าตอบแทนตามชิ้นงานภาพวาดไทยของเยาวชนกลุ่มนี้มีลักษณะเด่นคือ การนำเอาวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี เรื่องราวในวรรณคดี และพุทธประวัติ มาวาดลวดลายให้สวยงาม อ่อนช้อย โดยแต่ละภาพใช้จำนวนผู้วาดไม่ต่ำกว่า 3 คน ตามความถนัด ทำให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ และกลุ่มเยาวชนมีความสามัคคีกัน ภาพวาดจากเยาวชนกลุ่มนี้ยังเป็นที่ยอมรับแพร่หลาย และได้รับการคัดสรรให้เป็นสินค้าดีเด่นหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์อีกด้วย การที่เยาวชนกลุ่มนี้ได้อยู่ใกล้ชิดกับศิลปะและธรรมชาติ ทำให้ปัญหาเรื่องยาเสพติดลดน้อยลง และหมดไปในที่สุด

16. ประชา สุวิธานนท์. (2547). บรัดเลย์: ตัวพิมพ์กับกำเนิดโลกทัศน์ใหม่. *ศิลปวัฒนธรรม*, 25(9), 72 - 74.

การพิมพ์และการออกแบบตัวพิมพ์ของไทยเริ่มขึ้นเมื่อนายแพทย์เคน บีช แบรดลีย์ หรือ หมอบรัดเลย์ ชาวสหรัฐอเมริกา ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ก่อตั้งโรงพิมพ์และจัดพิมพ์หนังสือด้วยตัวพิมพ์ภาษาไทยเมื่อปี พ.ศ. 2382 หนังสือและตัวพิมพ์ คือที่รวมของความเปลี่ยนแปลงในด้านเทคโนโลยีและช่วยย่นระยะเวลาและขจัดข้อผิดพลาดในการทำงานแบบเก่า คือการคัดลอกด้วยมือ

ปี พ.ศ. 2382 แบรดลีย์ได้รับจ้างพิมพ์เอกสารที่เรียกว่าแผ่นประกาศห้ามสูบบุหรี่ ตามพระราชโองการของรัชกาลที่ 3 เพื่อแจกจ่ายไปทั่วราชอาณาจักร

กำเนิดโรงพิมพ์หลวง หนังสือพิมพ์และตัวพิมพ์นำความสนใจมาสู่ชนชั้นผู้นำสยาม โดยเฉพาะเจ้าฟ้ามงกุฎ ซึ่งขณะทรงผนวชอยู่วัดบวรนิเวศ ทรงให้ตั้งโรงพิมพ์ขึ้นในวัด โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ทุกอย่าง พิมพ์หนังสือเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น พระปาฏิโมกข์ และบทสวดมนต์ หลังจากรัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์และทรงตั้งโรงพิมพ์ขึ้นในพระบรมมหาราชวัง พระราชทานนามว่า “โรงอักษรพิมพ์การ” และโปรดให้มีฐานะเป็นโรงพิมพ์หลวง ผลิตเอกสารสำคัญของแผ่นดินหลายฉบับ เช่น ราชกิจจานุเบกษา พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2401 และมีพระราชดำริเปลี่ยนแปลงวิธีการเขียนอักษรไทยเรียกว่า “อักษรอริยกะ” โดยเรียงสระ และวรรณยุกต์ให้อยู่หลังพยัญชนะเช่นเดียวกับอักษรโรมัน

ปี พ.ศ. 2404 แบรดลีย์ได้พิมพ์นิตราสลอนดอน ของหม่อมราโชทัย เป็นหนังสือภาษาไทยเล่มแรกที่มีการซื้อสิทธิอย่างเป็นทางการ กิจการโรงพิมพ์ของหมอบรัดเลย์เจริญก้าวหน้ามาเป็น

ลำดับแต่การทำหนังสือพิมพ์ของเขาต้องยุติลงในปี พ.ศ. 2410 ด้วยเหตุถูกฟ้องร้องในคดีหมิ่นประมาท แต่ตัวพิมพ์ของเบรตลีส์ยังเป็นรากฐานในการออกแบบการพิมพ์ของคนรุ่นหลัง

17. ประเมษฐ์ บุญยะชัย. (2547). พัสตราภรณ์ โขน - ละครไทย (ตอนที่ 1). ศิลปากร, 47(3), 5-23.

พัสตราภรณ์ โขน ละครไทย หมายถึง เครื่องประดับตกแต่งในส่วนที่เป็นผ้า ซึ่งมีวิวัฒนาการตามยุคสมัยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยมีความเชื่อว่าเครื่องแต่งกายโขน ละคร เลียนแบบเครื่องแต่งกายของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์ชั้นสูง แต่พัสตราภรณ์ โขน- ละคร มีการพัฒนารูปแบบเครื่องแต่งกายให้เหมาะสมกับการแสดง และสภาพสังคม เศรษฐกิจในแต่ละยุคสมัย ดังนี้

สมัยรัชกาลที่ 1 มีข้อกำหนดในงานสร้างเครื่องแต่งกายโขนละคร ห้ามสร้างเครื่องโขนละครเลียนแบบเครื่องต้นเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์

สมัยรัชกาลที่ 2 เป็นยุคทองแห่งนาฏกรรมงานโขน ละคร เครื่องแต่งกายโขนละคร ในยุคนี้มีการสร้างสรรค์อย่างประณีตงดงาม ใช้วัสดุหลายแบบในการปักผ้า

สมัยรัชกาลที่ 3 ไม่โปรดดูงานมหรสพทั้งปวง นอกจากนั้นมหรสพของหลวงในพระราชสำนักถูกยุบเลิกไป ทำให้โขนละครของหลวงแพร่กระจายสู่สังคมชั้นล่าง

สมัยรัชกาลที่ 4 มีข้อกำหนดเรื่องเครื่องแต่งกายโขน ละคร ห้ามใส่รัดเกล้าขอด และการใช้เครื่องประดับที่ทำด้วยทองลงยา ส่วนพัสตราภรณ์ที่เป็นเสื้อฝ้ายนิยมใช้ผ้าที่มีลวดลายในตัว ไม่นิยมการปักบนเสื้อผ้า

สมัยรัชกาลที่ 5 ปรากฏหลักฐานเพียงภาพถ่ายในหนังสือ และภาพถ่ายที่หอจดหมายเหตุของละครคณะต่าง ๆ ซึ่งมีหลายรูปแบบ ทั้งพัสตราภรณ์ที่ปักลายดินเลื่อมแบบ โบราณ ลวดลายห้อยหน้าห้อยข้าง ปักเป็นลายภาพ บางคณะมีการนำโลหะมาประดิษฐ์ศิราภรณ์ ละครบางคณะนิยมใช้เพชรตกแต่งเครื่องประดับ และบางคณะมีการแต่งกายแบบจำลอง

18. ประเมษฐ์ บุญยะชัย. (2547). พัสตราภรณ์ โขน - ละครไทย (ตอนที่ 2). ศิลปากร, 47(4), 55 – 71.

สมัยรัชกาลที่ 6 ลักษณะพัสตราภรณ์เครื่องแต่งกายยังคงแบบเดิม แต่มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของวิธีปักและลวดลาย จากปักลายเลื่อมเป็นปักลายดิน เช่น ละครของกรมมหรสพ ลวดลายที่ปักเป็นงานวิจิตรศิลป์ที่ประณีตงดงามที่สุด ส่วนละคร โขนที่อื่น ๆ ยังคงเป็นงานพัสตราภรณ์แบบเดิม สำหรับคณะละครโขน เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ เป็นคณะที่มีแนวคิดในการสร้างงานพัสตราภรณ์ขึ้นใหม่ เช่น เสื้อแขนสั้น การห่มผ้านางแบบสะพักป่าเดียว ฟ้ารัดสะเอวนางแบบปักล่างของกินรี เป็นต้น

สมัยรัชกาลที่ 7 พัตตราภรณ์ โชน ละคร เป็นของที่สืบทอดมาจากรัชกาลก่อนเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจทั่วโลกตกต่ำ มหรสพถูกมองว่าเป็นของฟุ่มเฟือยจึงมีการยุบเลิกตัวโชนละครเป็นจำนวนมาก

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ในระยะแรก ๆ มีการนำงานเก่าครั้งรัชกาลที่ 6 มาใช้ ต่อมาจึงสร้างขึ้นใหม่ มีแนวคิดให้เป็นงานที่ดูในระยยะไกล สี ขนาด ลวดลายจึงเป็นแบบลายใหม่ ๆ

พัตตราภรณ์ ในแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมามีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามแนวคิด วิธีการ ความนิยม และความประณีตของผู้ควบคุมการผลิต

19. ประสิทธิ์ แสงทับ. (2547). พระราชปูจณาในรัชกาลที่ 4. *ศิลปากร*, 47(5), 35-41.

พระราชปูจณา เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลอาจเนื่องมาจากพระมหากษัตริย์ทรงสนทนารธรรมกับราชบัณฑิตเมื่อทรงว่างราชกิจ เกิดมีข้อสงสัยจนเป็นเหตุให้มีพระราชปูจณา การถวายวิสัยนั้น ส่วนใหญ่สมเด็จพระสังฆราชจะทรงถวายเอง บางครั้งก็ร่วมกับพระราชาคณะรูปอื่น ๆ

ประเพณีมีพระราชปูจณาในสยามประเทศ มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา มีหนังสือพระราชปูจณา และข้อความที่พระสงฆ์ถวายวิสัยปรากฏอยู่หลายเรื่องมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระราชปูจณาในสมัยรัชกาลที่ 1 มีมากกว่ารัชกาลอื่น ๆ เหตุเพราะเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า พระไตรปิฎก และสังฆมณฑลเสียหายมาก รัชกาลที่ 1 ทรงขวนขวายทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงให้ทำสังคายนาและสร้างพระไตรปิฎก อีกทั้งได้มีพระราชปูจณาในข้ออรธธรรมต่าง ๆ ให้พระราชาคณะถวายวิสัย เพราะการที่จะถวายวิสัยจำเป็นต้องหาคัมภีร์ต่าง ๆ ซึ่งรวบรวมอยู่ในพระไตรปิฎก ถ้าไม่มีพระราชปูจณาพระราชาคณะก็อาจจะอ่านพระไตรปิฎกน้อยลง

พระราชปูจณาในรัชกาลที่ 4 มีเพื่อรโร โลงพุทธศาสนา และเพื่อทรงรักษาพระราชประเพณีให้คงอยู่สืบไป ตลอดรัชกาลนี้ทรงมีพระราชปูจณา 7 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระบรมราชธิบายมากกว่าข้อสนเทห์ พระราชปูจณาทั้งหลายได้มีการจดชื่อพระราชปูจณา และคำพระราชาคณะถวายวิสัยไว้ในหอหลวงทุกครั้ง

20. ปราณี กล้าส้ม. (2547). กว่าจะถึงวันนี้ของหนังสือใหญ่วัดสว่างอารมณ์. *เมืองโบราณ*, 30(4), 128-133.

“หนังสือใหญ่” เรียกตามลักษณะตัวหนังสือที่มีขนาดใหญ่ ทำจากหนังสือทั้งตัว แกะเป็นตัวหนังสือใหญ่ การแสดงหนังสือใหญ่อือเป็นมหรสพ กิ่งพิธีกรรมชั้นสูงที่ผสมผสานศิลปะหลายแขนง ทั้งด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และอือเป็นการละเล่นที่ศักดิ์สิทธิ์ในสมัยโบราณ นิยมเล่นในงานพิธี

มงคลต่าง ๆ ของราชสำนัก เช่น งานพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก ต่อมาภายหลัง การแสดงหนังใหญ่ถูกเบียดเบียนว่าเป็นของไม่ดี เป็นสิ่งอัปมงคลต้องเล่นในงานศพ หนังใหญ่จึงเสื่อมความนิยม และหยุดชะงักไปจนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 และเกิดน้ำท่วมใหญ่ปี พ.ศ. 2485 ตัวหนังใหญ่จำนวนมากได้รับความเสียหาย ที่เหลืออยู่กลายเป็นของที่คนไม่เห็นคุณค่า ภายหลังสงคราม ส่วนเจ้าของหนังใหญ่หลายรายขายตัวหนังใหญ่ให้ฝรั่งในราคาต่ำ ตัวหนังที่เหลืออยู่จึงมีเพียงเศษหนัง

ต่อมาปี พ.ศ. 2532 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นคุณค่าในการแสดงและศิลปะหนังใหญ่ ทำให้ภาครัฐและเอกชนเกิดการตื่นตัวในการอนุรักษ์หนังใหญ่ แก่คนรุ่นหลัง มีการสร้างพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่หลายแห่ง เช่น พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน จังหวัดราชบุรี เป็นต้น

หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ตำบลต้นโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี มีความเป็นมากว่าร้อยปี ตั้งแต่พระครูสิงหนณี หรือหลวงพ่อเรือง เจ้าอาวาสองค์แรก เป็นผู้รวบรวมหนังใหญ่จากฝีมือช่างในสมัยอยุธยาตอนปลาย และให้ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านจิตรกรรม สร้างหนังใหญ่เพิ่มอีกจำนวนมาก และตัวหนังใหญ่บางส่วนได้รับเงินบริจาคในการซื้อเพิ่มเติม แต่การแสดงหนังใหญ่ก็ต้องหยุดชะงักเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 และเกิดน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2485 และ พ.ศ. 2513 ตัวหนังใหญ่ที่เก็บไว้ในกุฏิพระ ได้รับความเสียหายจำนวนมาก

ต่อมาคณาจารย์ภาควิชานาฏศิลป์ วิทยาลัยครูพระนคร ได้เข้ามารื้อฟื้นการแสดงหนังใหญ่โดยมีการรวบรวมผู้ที่เคยเล่นหนังใหญ่มาซ่อมและเปิดการแสดงให้นักศึกษาและประชาชนชมอีกครั้ง

ทางคณะหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ได้เสาะหาเด็กรุ่นใหม่มาฝึกซ้อมแทนรุ่นเก่าอยู่ตลอดเวลา โดยมีแรงจูงใจเป็นค่าขนม จนทุกวันนี้มีเด็กรุ่นใหม่ ๆ ตั้งแต่อายุ 8-9 ขวบ มาเรียนรู้และฝึกซ้อม ทั้งยังร่วมเดินทางออกแสดงนอกสถานที่ด้วย ทำให้หนังใหญ่ยังคงมีให้เห็นอยู่ถึงปัจจุบัน

21. ปรามินทร์ เครือทอง. (2547). ขัตติยราชปฏิพัทธ์รักเร็นของรัชกาลที่ 2.

ศิลปวัฒนธรรม, 25(4), 75.

บทความเรื่องนี้กล่าวถึงหนังสือเรื่อง “ขัตติยราชปฏิพัทธ์” เป็นหนังสือประเภทพงศาวดาร กระชับเกี่ยวกับเรื่องที่บ้านทีกเป็นหลักฐานเกินกว่าเรื่องที่ซุบซิบ ให้รายละเอียดของเรื่องไว้มาก แสดงว่าผู้เขียนต้องรู้เรื่องภายในเป็นอย่างมาก

เนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับรักแรกพบของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อครั้งยังเป็น “เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร” กับ กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ ซึ่งพระยศในขณะนั้น เป็น “เจ้าฟ้าหญิงบุญรอด” เมื่อพิจารณาจากเรื่องจริงแล้ว ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง เพราะเป็นเรื่อง

ส่วนพระองค์ของเจ้านายชั้นสูง เรื่องนี้เกิดประมาณ ปี พ.ศ. 2342

ขัตติยราชปฏิพัทธ์ เคยตีพิมพ์เต็มเรื่องในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กุมภาพันธ์ 2508) โดยใช้ต้นฉบับของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ในการจัดพิมพ์

23. พัทรินทร์ สุขประมุข. (2549). พระพุทธรูปในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กำแพงเพชร. *ศิลปากร*, 49(5), 33-39.

กำแพงเพชรเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ ช่วงสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และ

ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ระหว่างฝายเหนือ คือลำนาและสุโขทัย กับฝายใต้ คือ กรุงศรีอยุธยากับกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเมืองสำคัญด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และ

เป็นเมืองหน้าด่าน ในด้านศาสนานั้นชาวเมืองกำแพงเพชรมีศรัทธาในการสร้างสรรค์ผลงาน

ศิลปกรรมทางพุทธศาสนาหลายประเภทที่ยังคงเหลืออยู่ถึงปัจจุบันประหนึ่ง คือ พระพุทธรูป

พระพุทธรูปโบราณที่พบในจังหวัดกำแพงเพชร มีทั้งหมดด้วยชิน หล่อด้วยสำริด

ปั้นด้วยปูนขาว สลักจากหินและไม้ รวมทั้งหุ้มหรือบุด้วยทองคำและเงิน พระพุทธรูปเหล่านี้

มีรูปแบบศิลปะที่หลากหลายแบ่งกลุ่มได้ 6 แบบ ได้แก่ แบบศิลปะศรีสุโขทัย แบบศิลปะสุโขทัย

แบบศิลปะล้านนา แบบศิลปะอุทอง แบบศิลปะอยุธยา และแบบศิลปะรัตนโกสินทร์

พระพุทธรูปที่พบในจังหวัดกำแพงเพชร ทั้งที่หล่อด้วยสำริด หรือสลักจากหิน ทั้งแบบ

ศิลปะล้านนา ศิลปะอุทอง และศิลปะอยุธยามีพุทธลักษณะพิเศษแตกต่างจากพระพุทธรูปสมัยอื่น

คือ มีเส้นวงแหวนระหว่างอุษณีษะกับรัศมี และใบพระกมลก่อนข้างยาว และกางออก

24. พูนผล อรุณรัถยาว. (2548). 100 ปี พระราชนิพนธ์เงาะป่าในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. *ศิลปากร*, 48(5), 5-13.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ “เงาะป่า” ในขณะที่ทรง

พักรักษาพระโรคมาลาเรีย เป็นเวลา 8 วัน ที่พระที่นั่งวิมานเมฆ เพื่อทรงผ่อนคลายความเหงา โดย

นำเรื่องราวของเงาะซาไกกับเด็กชายคนึงเด็กเงาะที่ทรงชบเลี้ยง มาเพิ่มเติมเรื่องราวต่างๆ ให้เกิด

ความน่าสนใจและเหมือนจริงในบทพระราชนิพนธ์

พระองค์ทรงมีพระราชธิบายเรื่องราวของ “เงาะ” ในยุคสมัยของพระองค์ว่าพวกเงาะ

มีรูปร่างไม่สูงใหญ่ ผิวสีดําแดง เส้นผมอ่อนและขด มีความคิดทางเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ อาศัย

อยู่ในหับ บริโภคเผือกมัน สัตว์ และผลไม้ นิยมใช้ลูกคอกเป็นอาวุธ

พระราชนิพนธ์ เงาะป่า เป็นเรื่องโศกนาฏกรรมที่ประทับใจและสะเทือนใจเกี่ยวกับความ

รักของหญิงหนึ่ง คือ ลำหับ กับสองชาย คือ ชมพลาภกับชเนนา ทั้งหมดจบชีวิตด้วยความตาย

25. วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. (2549). วิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปงสนุก จังหวัดลำปาง.

เมืองโบราณ, 32(2), 76-81.

วิหารพระเจ้าพันองค์ เป็นวิหารไม้ ลักษณะมณฑปหลังคาซ้อนสามชั้น บนหลังคาเหนือมุขทั้งสี่มีปราสาทไม้จำลองขนาดเล็กหุ้มด้วยสังกะสีฉลุลาย คือความหมายถึงทวีปทั้งสี่รอบเขาพระสุเมรุ

ลักษณะตัวอาคาร มีความเชื่อว่าสร้างเส้นเลียนแบบหอคำเมืองเชียงเกียงในสิบสองปันนา ของจีน ภายในวิหารงดงามด้วยงานแกะสลักรูปสัตว์หิมพานต์ บริเวณช่อหน้าค่างมีลายฉลุรูปสัตว์ทางพุทธศาสนาขนาดด้วยภาพชาดกที่แสดงเรื่องการทำเพ็ญเพียรของพระพุทธเจ้ากลางวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์ประทับใต้ต้นโพธิ์ด้านล่างของฐานชุกชีประดับลวดลายสัตว์

ด้วยคุณค่าและความงามของวิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปงสนุกจังหวัดลำปาง ทำให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างชุมชนท้องถิ่นเอกชน ศิลปิน และนักวิชาการ จัดตั้งโครงการเพื่อการอนุรักษ์วิหารพระเจ้าพันองค์ ให้คงอยู่สืบไป

26. วิโรจน์ อยู่สวัสดิ์. (2545). ระบุว่าวีรชัยสิบแปดมงกุฎ. *ศิลปากร*, 45(4), 5-11.

ระบุว่าวีรชัยสิบแปดมงกุฎ เกิดขึ้นจากการที่รัฐบาลไทยต้องการเจริญสัมพันธไมตรี และแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมกับประเทศพม่า ในปี พ.ศ. 2498 โดยได้นำชุดระบำโขนที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อแสดงยังต่างประเทศไปเผยแพร่ และแสดงให้อาคันตุกะที่มาเยือนประเทศไทยได้ชื่นชม ได้แก่ ระบำวีรชัยชัย ระบำวีรชัยลิง (สิบแปดมงกุฎ) และระบำครุฑ

การแสดงระบำวีรชัยลิง (สิบแปดมงกุฎ) จัดขึ้นเพื่อให้เห็นพลังของกองทัพ การตรวจพลของบรรดาวารสิบแปดมงกุฎ ซึ่งเป็นเสนาวารตัวสำคัญในกองทัพพระราม ในเรื่องรามเกียรติ์ การประดิษฐ์ท่ารำ ได้มาจากหลักวิชาการทางนาฏศิลป์โขน (ลิง) รวมทั้งแนวคิดและประสบการณ์ของนายกรี วรสระริน โดยมีนายฉลาด พุกदानนท์ และนายบุญชัย เฉลยทอง ช่วยฝึกซ้อม และถ่ายทอดให้กับผู้แสดงซึ่งทั้งหมดเป็นนักเรียนในโรงเรียนนาฏศิลป์

นับตั้งแต่มีการจัดแสดงครั้งแรกถึงปัจจุบัน ระบำวีรชัยลิง (สิบแปดมงกุฎ) ยังเป็นที่นิยมอย่างสูง และได้รับความไว้วางใจให้นำออกแสดงในโอกาสต่าง ๆ ทั้งงานในประเทศและต่างประเทศ จนได้รับยกย่องว่าเป็นการแสดงที่มีความสนุกสนาน ตื่นเต้น เร้าใจ ลีลาโลดโผน มาโดยตลอด นับได้ว่าเป็นศิลปะการแสดงชุดหนึ่งที่เกิดจากสติปัญญาอันเลิศ และเป็นมรดกคู่บ้านเมืองตลอดไป

27. วีระศักดิ์ จันทร์ส่งแสง. (2546). กาหลอ “มโหรีสังวิญญานม”. *สารคดี*, 19(222), 28, 30.

กาหลอ เป็นดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ตอนกลาง เดิมมาจากพวกชวา เรียกว่า “กะลอ” มีความหมายว่าเป็นดนตรีที่ใช้เฉพาะกาลที่จำเป็นเท่านั้น เล่นกันในงานศพ วงดนตรีกาหลอ

ประกอบด้วยเครื่องดนตรีทั้ง 3 ชนิด คือ ปี่อ้อ ทน และฆ้อง โดยเพลงที่ใช้เล่นมี 2 ประเภท คือ เพลงกาตา และเพลงโทน

การตั้งโรงกาหลอ จะตั้งบริเวณใดก็ได้สำหรับงานศพที่จัดพิธีในวัด แต่ถ้าจัดพิธีศพที่บ้าน มีข้อกำหนดว่าต้องตั้งอยู่นอกบริเวณบ้านเท่านั้น และเมื่ออยู่ในโรงกาหลอ หมอผีจะออกจากโรงกาหลอกลับบ้านไม่ได้ ถ้าไม่มีความจำเป็นอย่างที่สุดต้องนอนเป็นที่ การรับประทานอาหาร หมอผีต้องกินข้าวและกับดักวแรกของหม้อจะกินอาหารเหลือจากคนอื่นไม่ได้ ชาวคนอื่นร่วมวงกินด้วยก็ไม่ได้ ส่วนการเรียกค่าครูจากเจ้าภาพเรียกได้ไม่เกิน 3 ตำลึง (12 บาท) และเมื่อกลับถึงบ้านต้องให้ลูกหรือเมียล้างเท้าให้ ตามความเชื่อว่ายังมีผู้ตามมาด้วย ถ้าลูกเมียปฏิบัติดีผีก็จะเกรงขามไม่ทำร้ายแต่จะชื่นชมและให้พร

สำหรับที่ตำบลพรุคินนา อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ปัจจุบันเหลือหมอผีเพียงคนเดียว คือ หมอผัน คงหวัง ท่านเล่าว่า เพลงปี่กาหลอสืบทอดกัน ได้ยาก เพราะไม่สามารถบันทึกเป็นตัวเขียน การถ่ายทอดต้องอาศัยการจดจำเสียงต่อเสียง อีกทั้งมีอุปสรรคที่สำคัญ คือ ครูหมอผีจะต้องมีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดมาก และตั้งมั่นในศีลธรรมไม่ต่างจากผู้ทรงศีล ซึ่งปัจจุบันหาผู้ที่มิคุณสมบัตินั้นได้ยาก

28. ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์. (2548). สุภาพ “บุรุษศรีบูรพา”. *ศิลปวัฒนธรรม*, 26(5), 87-91.

ศรีบูรพา หรือกุหลาบ สายประดิษฐ์ จบการศึกษาชั้นมัธยม (ม.8) โรงเรียนเทพศิรินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2468 อายุ 20 ปี เริ่มต้นเขียนหนังสือ (เข้าสู่ประตูโลกหนังสือ) ซึ่งก่อนหน้านั้น 2 ปีเคยเขียนเรื่องลงหนังสือประจำของ โรงเรียนเทพศิรินทร์

ศรีบูรพากับเพื่อนรวมตัวกันออกนิตยสารรายปักษ์ชื่อ “สุภาพบุรุษ” ในปี พ.ศ. 2472 ได้รับการตอบรับจากผู้อ่านอย่างดีทั้งนี้เพราะเป็นการรวมนักเขียนที่มีชื่อเสียงหลายคน เช่น นางเยาว์ แม่อนงค์ ศรีบูรพา ประภาสเถิด และยาขอบ

ในทศวรรษที่ 70 เป็นช่วงระยะเวลาที่การประพันธ์และการหนังสือพิมพ์มีหลักฐานมั่นคง วรรณกรรม เรื่องสั้น และนวนิยาย ได้พัฒนาขึ้นทั้งในรูปแบบและเนื้อหาที่มีความประณีตและงดงามในฝีมือการประพันธ์ เนื้อหามีการสะท้อนชีวิตและสังคมในเชิงวิพากษ์วิจารณ์สร้างสรรค์

ยุคสมัยของศรีบูรพามีเวลายาวนานกว่า 4 ทศวรรษเริ่มจากทศวรรษที่ 70 จนถึงหลัง 2500 ท่านมีบทบาทในงานเขียนงานประพันธ์และงานหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย เป็นบุคคลแบบฉบับที่เด่นเป็นตัวอย่างของผู้ประกอบงานวรรณกรรมทั้งหลายต่อไป

29. ศานติ ภัคคีคำ. (2549). จิตรกรรมฝาผนังเรื่องทำวามหาชมพู พระอุโบสถ วัดนางนองวรวิหาร. *เมืองโบราณ*, 32(3), 32-63.

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถวัดนางนอง เป็นจิตรกรรมฝาผนังบริเวณพื้นที่เหนือช่องหน้าต่าง และช่องประตู เป็นเรื่องราวของท้าวมหาชมพู หรือชมพูบดีสูตร ภาพเขียนตอนล่างฝาผนังเป็นภาพกำมะลอบนแผ่นไม้ฉนวนระหว่างช่องหน้าต่าง

ผู้เขียนบทความ นำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดนางนอง ในส่วนที่เป็นเรื่องท้าวมหาชมพู

ภาพจิตรกรรมเรื่องท้าวมหาชมพู หรือชมพูบดีสูตร ชุดนี้เขียนเรื่องเดียวกันทั้ง 4 ด้าน โดยมีเนื้อหาต่อเนื่องกัน

30. สานติ ภักดีคำ และนวรรตน์ สนิมทอง. (2545). รอบพาลี พระอุโบสถวัดพิชยญาติการาม. *ศิลปวัฒนธรรม*, 23(4), 26-37.

วัดพิชยญาติการามเป็นวัดที่ทรงคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และ โบราณคดี ภายในวัดมีสิ่งก่อสร้างซึ่งประดับและวาดลวดลายแบบจีน ส่วนด้านนอกของพระอุโบสถบริเวณรอบพาลี มีการตกแต่งภาพสลักเรื่องสามก๊ก พงศาวดารจีนจำนวน 22 ห้อง ภาพสลักส่วนใหญ่ จะเสนอเหตุการณ์ตอนสำคัญของเรื่อง ซึ่งเป็นที่รู้จักดีของประชาชน เช่น ตอนม้าเถียวแตกทัพ โจโฉ โจโฉ ทำกิริยาอาเจียมต่อพระเจ้าเหียนเต๋ ตอน “เล่าปี่ กวนอู เตียงหุย ร่วมรบกับลิโป้” ฯลฯ การเรียงภาพสลักเรื่องสามก๊กชุดนี้ไม่ได้มีการเรียงลำดับตามเนื้อเรื่อง เข้าใจว่าขนาดของภาพแต่ละห้องไม่เท่ากัน ต้องเลือกเรียงให้ได้ตามขนาดของผนังแต่ละห้อง

ภาพสลักชุดนี้แม้มีเรื่องราวตรงกับสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ซึ่งแปลและเรียบเรียงจากสามก๊กเขียนหิงของหลอกว้านจง แต่พบว่ามี ความแตกต่างกันบ้าง สันนิษฐานว่าช่างสลักอาจไม่ทราบเรื่องสามก๊กจากต้นฉบับโดยตรงก็เป็นได้

ภาพสลักดังกล่าวสันนิษฐานว่าน่าจะแกะสลักขึ้นทางภาคใต้ของจีน ซึ่งปัจจุบันภาพสลักหลายภาพชำรุดจากสภาพอากาศตามธรรมชาติ (ศิลปะผสมผสานไทยและจีน)

31. สายไหม จบกมลศึก. (2547). จิตรกรรมฝาผนังพระพุทธรัตนสถาน ตามแนวพระราชดำริ. *ศิลปากร*, 47(6), 5-17.

พระพุทธรัตนสถาน คือพระอุโบสถ พระพุทธรนิเวศน์ ตั้งอยู่ที่สวนศิवालย์เขตพระราชฐานชั้นกลาง ด้านตะวันออกในพระบรมมหาราชวัง เป็นอาคารสถาปัตยกรรมไทยประดิษฐ์พระพุทธรูปยรัตน์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ได้อัญเชิญมาจากนครจำปาศักดิ์

พระพุทธรัตนสถานมีความสำคัญ ด้วยถือว่าเป็นสถานที่ประวัติศาสตร์ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีวงศ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้มีการบูรณะพระพุทธรัตนสถานซึ่งได้รับความเสียหายจาก

สงครามโลกครั้งที่ 2 อีกทั้งถูกทิ้งร้าง โดยไม่ได้รับการซ่อมแซมเป็นเวลานาน ส่วนจิตรกรรมฝาผนัง พระองค์ท่านมีแนวพระราชดำริให้เขียนเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในรัชกาลต่าง ๆ ตั้งแต่ รัชกาลที่ 4 ทรงริเริ่มสร้างพระวิหารพระพุทธรัดนสถาน แล้วประดิษฐานพระพุทธรูปยศจัตมณี จักรพรรดิพิมลมณีมัย

รัชกาลที่ 5 ทรงแปลงพระวิหารพระพุทธรัดนสถานเป็นพระอุโบสถเพื่อทรงพระผนวช

รัชกาลที่ 6 ทรงอภิเษกสมรสอย่างสากล แล้วเสด็จ ณ พระพุทธรัดนสถาน

รัชกาลที่ 7 ทรงนำเอาชนราชวงศ์เวียนเทียนรอบพระวิหารพระพุทธรัดนสถานในวัน

วิสาขบูชา

รัชกาลที่ 8 เสด็จนิวัตพระนคร และเสด็จเยือนชุมชนชาวจีนที่สำคัญ

รัชกาลที่ 9 พระราชพิธีสำคัญที่ทรงฟื้นฟูแล้วรักษาวัฒนธรรมโบราณ และ

พระราชกรณียกิจ

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพุทธรัดนสถานมีจุดเด่นในการนำเสนอเรื่องราว เหตุการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับอาคารพระพุทธรัดนสถาน กับเหตุการณ์บ้านเมืองในรัชกาลต่าง ๆ ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงปัจจุบัน

32. สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. (2545). งานช่างกับการสืบสานบางสิ่งที่ควรตระหนัก.

เมืองโบราณ, 28(4), 45-50.

งานช่างถือเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคม เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ทั้งต่อ การใช้สอย การก่อสร้างอาคารบ้านเรือน การสร้างปราสาทราชวัง วัดวาอาราม ตลอดจนการประดับ ตกแต่ง

ในยุคฟื้นฟูวัฒนธรรมรัตนโกสินทร์ มีการควานหาช่างที่มีฝีมือทั้งช่างหลวง และช่าง พื้นบ้าน เพื่อสร้างและประดับตกแต่งเครื่องใช้ไม้อ้อยให้เหมาะสมตามสภาพตามยศศักดิ์

เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงยุคสมัยเปลี่ยนไป ศักดิ์ศรีของช่างก็ต่างไปจากอดีต ลักษณะ การตอบแทนเปลี่ยนจากการอุปถัมภ์โดยราชสำนักหรือขุนนางมาเป็นการจ้างเหมาแทน จนบางครั้ง ช่างอาจต้องทำงานแข่งกับเวลาเสมือนงานในโรงงานซึ่งขัดกับธรรมชาติของงานช่างที่ต้องใช้เวลา ในการสร้างผลงานให้ประณีต ทำให้มีแนวคิดในการรื้อฟื้นงานช่างแบบเดิมกลับมาปรับใช้สังคม ใหม่อีกครั้ง โดยดำเนินการเป็น 2 ลักษณะ คือ งานช่างเพื่อการอนุรักษ์ และงานช่างเพื่อการพัฒนา แต่สิ่งที่ควรตระหนักสำหรับการฟื้นฟูงานช่างก็คือ ควรเป็นไปบนพื้นฐานการอนุรักษ์แบบสากล โดยคำนึงถึงการสงวนรักษาข้อมูลศิลปกรรมตลอดจนเทคนิคและวัสดุโบราณ ไปสู่คนรุ่นหลัง เป็นประการสำคัญ โดยไม่คัดแปลงแก้ไขให้ผิดไปจากเดิม ขณะเดียวกันหากจะต้องมีการก่อสร้าง สิ่งใหม่หรืองานศิลปกรรมใหม่ ๆ เพราะของเดิมชำรุดควรแยกไปสร้างในสถานที่ใหม่ ไม่เกี่ยวข้อง

กับหลักฐานดั้งเดิมอันมีคุณค่า ถือเป็นงานช่างเชิงพัฒนาและสร้างสรรค์ และหากมีความจำเป็นต้องบูรณปฏิสังขรณ์งานเดิมที่ชำรุดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องปฏิบัติงานด้วยความเคารพต่อของเดิม

อันที่จริง งานช่างทั้งสองส่วนดังกล่าวมีอาจแยกจากกันทีเดียว เพราะธรรมชาติของการสร้างสรรค์พัฒนาอยู่บนพื้นฐานมรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละสังคม ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่มีการอนุรักษ์ประสบการณ์ของชุมชนผ่านงานช่างและเทคนิคช่างต่าง ๆ ไว้ ก็ยากที่จะคิดค้นพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ได้

มรดกทางวัฒนธรรม จำนวน 7 บทความ ดังนี้

1. เกษร สิทธิณี. (2545). พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวี: ภาพสะท้อนอนาคตพิพิธภัณฑสถานไทย. *สารคดี*, 18(213), 44-46.

พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านของจำสืบเอก ทวี บูรณเขตต์ เขาใช้เวลาทั้งชีวิตในการเสาะหาเครื่องมือเครื่องใช้ของคนไทยในอดีต ทั้ง โอง ไห เครื่องกักตุน ดักปลา ดักเม่น ฯลฯ โดยใช้ทุนทรัพย์ส่วนตัว ในการสะสมของเหล่านี้ด้วยเห็นประโยชน์ และรู้ถึงคุณค่าภูมิปัญญาของคนยุคก่อน ซึ่งนับวันของเหล่านี้ก็จะเลือนรางหายไป นอกจากการสะสมแล้ว เขายังรูปสิ่งของที่ได้ศึกษาและบันทึกรายละเอียดของที่สะสมแต่ละชิ้น เรื่องชื่อการใช้งาน และวิธีทำ จากนั้นเขาได้จัดวางสิ่งของและชนิดให้เข้าชม โดยไม่คิดค่าเข้าชม เหตุที่ไม่เก็บค่าเข้าชม ลูกสาวจำทวีกล่าวว่า การเก็บค่าเข้าชมในราคาเพียงไม่กี่สิบบาททำให้คนเข้าชมคิดว่าเป็นที่ท่องเที่ยว และเมื่อจ่ายเงินแล้วก็หวังว่าจะได้รับบริการอย่างดี ขณะที่เธอและพ่อต้องการให้ที่นี่เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์วิถีชีวิต และวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวพิษณุโลก รวมถึงภาคเหนือตอนล่าง

นับจากวันก่อตั้งถึงวันนี้ พิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวีเปิดมาแล้วเกือบ 20 ปี ให้คนทั่วไปมาศึกษาไม่คิดมูลค่า แต่สิ่งที่ไม่คาดคิดก็เกิดขึ้น ภาครัฐเรียกเก็บภาษีย้อนหลัง 2 แสนบาท ทำให้เจ้าของพิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี ประกาศขายพิพิธภัณฑสถานที่มีผู้รู้หลายท่านให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า ภาครัฐควรแก้ไขเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะการประกาศขายพิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวีอาจเป็นภาพสะท้อนที่ทำให้เห็นถึงอนาคตของพิพิธภัณฑสถานเอกชนรายอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

2. ธัญกานต์ ทศนภักดี. (2546). แหล่งโบราณคดีที่เวียงแหงกับสถานที่สวรรคตของพระนเรศวร. *สารคดี*, 19(224), 30-31.

เวียงแหง เป็นชุมชนที่มีความเป็นมาเก่าแก่ยาวนานมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์โบราณคดี แบ่งการปกครองเป็น 3 ตำบล มีโบราณสถาน 65 แห่งแสดงให้เห็นถึงความเก่าแก่ และมีวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า มีวัดที่พระยังจำพรรษาอยู่ 21 วัด มีโบราณวัตถุ

ปุษนิยวัตตุมากมาย มีการค้นพบเครื่องมือหินฟอสซิลยุคก่อนประวัติศาสตร์ และสำรวจพบชิ้นส่วนเครื่องปั้นดินเผาที่ทำขึ้นในพุทธศตวรรษ 21-22 ส่วนใหญ่เป็นเครื่องเคลือบสมัยราชวงศ์หึง ซึ่งตรงกับสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นถึงตอนกลาง

เวียงแหง เป็นแหล่งสินค้าป่าที่สำคัญ เป็นแหล่งโบราณคดี เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์สูง เป็นเมืองที่มีความสำคัญต่ออาณาจักรล้านนาเป็นเมืองกันชนระหว่างล้านนากับพม่า สินค้าที่ล้านนานำมาแลกเปลี่ยนกับเวียงแหงเป็นสิ่งมีค่ามาก ๆ คือเครื่องปั้นดินเผาจีน

สำหรับที่มีผู้สันนิษฐานว่าเวียงแหงเป็นที่สวรรคตของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น จำเป็นต้องใช้เวลาการศึกษาหาข้อมูลหลักฐานต่อไป มีอาจสรุปชี้ชัดได้

3. นิติกานต์ สุทิน. (2545). เลียบกำแพงเมืองมรดกโลก. กิรินทร์, 19(7), 80 - 88.

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร สุโขทัย และศรีสัชนาลัย เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งได้รับการยกย่องและขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จากยูเนสโกในปี 2534 ด้วยความสำคัญและโดดเด่นทางสถาปัตยกรรม อีกทั้งเป็นศิลปกรรมของสยามประเทศในยุคแรก

ภายในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีโบราณสถานที่น่าสนใจ เช่น วัดมหาธาตุ วัดสระศรี วัดศรีชุม วัดพระพายหลวง และพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหง ภายในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย มีวัดสำคัญหลายแห่ง เช่น วัดช้างล้อม มีเจดีย์ทรงลังกา ก่อสร้างด้วยศิลาแลง วัดเจดีย์เจ็ดแถว และวัดนางพญา

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร มีโบราณสถานที่สำคัญก่อสร้างด้วยเทคโนโลยีสมัยก่อนเป็นส่วนใหญ่ รูปแบบสถาปัตยกรรมเกือบทั้งหมดเป็นศาสนสถานในพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์

4. นิภาพ ทับหุ่น. (2546). ตามรอยอารยธรรมโบราณที่โคราช. กิรินทร์, 20(6), 80-87.

เส้นทางมาเยี่ยมชมเยือนเมืองโคราช ผ่านสถานที่สวยงามและแหล่งอารยธรรม เช่น หลวงพ่อขาวหรือหลวงพ่อกว้างวัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม ห่างไปไม่กี่กิโลนักบนเพิงผาหินทรายหลังวัดเขาจันทร์มีภาพเขียนสีโบราณลักษณะของภาพเขียนด้วยสีแดงทั้งหมด แสดงถึงวิถีชีวิต การแต่งกาย และอาหารที่ได้รับจากการล่ามีภาพเขียนบางส่วนเลือนรางลงบ้าง เมื่อเดินทางต่อถึงตลาดสูงเนินจะพบเส้นทางไปปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก และปราสาทเมืองเก่า ซึ่งชุมชนเมืองบริเวณนี้คือเมืองโคราชปุระ หรือเมืองขวางธนบุรีศรีมหานครราชแต่ชาวบ้านเรียกคอนราชจนเพี้ยนเป็น โคราช ที่เมืองนี้สิ่งก่อสร้างส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมขอม

นอกจากการเดินทางชื่นชมแหล่งอารยธรรมแล้ว ก็ไม่ลืมที่จะระลึกถึงอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีหรือย่าโม บุคคลระดับชาติรวบรวมชาวบ้านเข้าสู่รบและต่อต้านกองทัพเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์

เช้าวันรุ่งขึ้น ออกเดินทาง ไปอุทยานประวัติศาสตร์แวงชมปราสาทหินพนมวัน บริเวณที่เคยขุดพบ โครงกระดูก จากนั้นเดินทางต่อถึงปราสาทหินพิมาย ซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีรูปแบบศิลปกรรมขอมแบบปาปวน เชื่อกันว่าเป็นต้นแบบในการสร้างปราสาทนครวัดในเขมร นอกจากปราสาทแล้วระหว่างทางยังมีการสร้างอโรคยาศาล (โรงพยาบาลรักษาผู้ป่วย) และที่พักคนเดินทาง นับได้ว่าเมืองโคราชนี้จัดเป็นแหล่งอารยธรรมที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง

5. ปรามินทร์ เครือทอง. (2548). ปริศนาเจ้าแม่วัดคูสิต ต้นราชวงศ์จักรี “เจ้า” หรือ “สามัญชน” ??? *ศิลปวัฒนธรรม*, 26(6), 76-86.

จดหมายเหตุลาอุแบร์ ฉบับสมบูรณ์ เล่ม 1 ได้กล่าวถึงเจ้าแม่วัดคูสิตว่าเป็นมารดาของราชทูตโกษาปาน และเคยเป็นพระนมเอกของสมเด็จพระนารายณ์

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า กล่าวถึงเจ้าแม่วัดคูสิตในนาม “เจ้าแม่ผู้เฒ่า” ไม่ได้กล่าวถึงสายตระกูลของเจ้าแม่วัดคูสิต

ส่วนพระราชนิพนธ์ประถมวงก้นมีได้กล่าวย้อนถึงบรรพบุรุษโกษาปาน ไม่ว่าเรื่องใด ๆ รวมถึงความเป็นเจ้า

เอกสารทั้งหลายที่ยกมานี้ยังไม่พบหลักฐานใดที่พอจะอนุมานได้ว่าเจ้าแม่วัดคูสิตเป็นเชื้อพระวงศ์หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นเจ้า ตามความหมายของธรรมเนียมราชตระกูลก็ไม่มีหลักฐานใดยืนยันว่าท่านเป็นลูกเธอหรือหลานเธอพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด และหลักฐานยืนยันเรื่องสามีของเจ้าแม่คูสิตก็เป็นปริศนา เนื่องจากท่านผู้นี้ไม่ปรากฏหลักฐานที่เชื่อถือได้ว่าท่านเป็นใคร

แต่มีข้อสังเกตที่แตกต่างกันหลักฐานจากพระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 4 จดหมายเหตุชาวต่างประเทศหรือพงศาวดารกรุงเก่าฉบับต่าง ๆ ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ขึ้นไป ไม่ได้กล่าวถึงที่มาของเจ้าแม่วัดคูสิตส่วนเอกสารหลังรัชกาลที่ 4 มีการกล่าวถึงเจ้าแม่วัดคูสิตทั้งพระนามเชื้อสาย และความเป็นวงศ์พระร่วงของพระองค์ส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่เขียนโดย ก.ศ.ร. กุหลาบ บุคคลที่นักประวัติศาสตร์ในพระราชวงศ์ไม่เคยยอมรับ และประณามว่าเป็นจอมโกหก

6. เปล่งจี, มาอุริซีโอ. (2548). ยี อี เยรินี กับกำเนิดโบราณคดีสยาม. *เมืองโบราณ*, 31(3), 48-59.

ความสนใจเรื่อง “ของโบราณ” เริ่มปรากฏครั้งแรกในสยามเมื่อมีการศึกษา โบราณสถาน และศิลาจารึก ในปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ในช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผนวชก่อนขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงค้นพบหลักฐานจำนวนมากที่สำคัญ คือ “ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง” การศึกษาค้นคว้าทางโบราณวัตถุสถานของพระองค์ยังประสมประสานไปกับความสนพระทัยอย่างแรงกล้าในวิทยาศาสตร์ตะวันตก อันเป็นเหตุให้ต้องเสด็จสวรรคตก่อนเวลา

อันควรเองจากคิดเชื่อไข้มาเลเรียเมื่อครั้งเสด็จไปทอดพระเนตรสุริยุปราคาทางหัวเมืองฝ่ายใต้ของสยาม พระองค์ทรงเป็นนักสะสมอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ ลักษณะการเก็บสะสมนี้คล้ายคลึงกับ “ห้องสมุดแปลก” นักประวัติศาสตร์มักอธิบายว่าความสนพระทัยของพระองค์ (รัชกาลที่ 4) ที่มีต่อวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมตะวันตกเป็นองค์ความรู้ที่หมอบสอนศาสนาชาวยุโรปและอเมริกันนำมาเผยแพร่ในสยาม ซึ่งเป็นหลักฐานที่สำคัญที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศในสมัยต่อมา

หลังจากกัมพูชาตกเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสมีการสำรวจโบราณสถาน ฝรั่งเศสพยายามบีบบังคับให้รัฐบาลสยามคืนเสียมราช อันเป็นที่ตั้งของโบราณสถาน เสียมราชจึงกลับไปอยู่ในการปกครองของกัมพูชาตาม “สนธิสัญญาฝรั่งเศส-สยาม” เป็นการยุติข้อพิพาทด้านชายแดน แม้ว่าสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศจะมีวัตถุประสงค์หลักในอันที่จะเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม สังคม และประวัติศาสตร์ของเอเชียอาคเนย์ เอเชียตะวันออก และเอเชียใต้ หากแต่มีความเกี่ยวข้องกับการปกครองของฝรั่งเศสในสามประเทศ คือ ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งได้ผนวกเข้าเป็นรัฐในอาณานิคมเรียกว่า “อินโดจีน” กิจกรรมของหน่วยงานมีความสำคัญเป็นพิเศษต่อการพัฒนาการศึกษาโบราณคดีสยามด้วย ทำให้วารสารวิชาการของฝรั่งเศสระบุว่า “ส่วนใหญ่ของความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับสยามล้วนเป็นผลงานการศึกษาของฝรั่งเศส”

ในประเทศสยามได้มีการจัดตั้ง “สยามสมาคม” ขึ้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2446 นายพันเอก เจริญ และสมาชิกผู้ก่อตั้งอีก 36 คน ได้ประชุมและก่อตั้งขึ้น เพื่อการสำรวจค้นคว้าและสนับสนุนการศึกษาด้านศิลปะ วิทยาการและวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับสยาม และประเทศเพื่อนบ้าน สยามสมาคมมิใช่หน่วยงานด้าน โบราณคดีแต่คล้ายกับ “สมาคมนักปราชญ์ด้านบูรพคดีศึกษา” เจริญ คือผู้มีบทบาทและอำนาจตัดสินใจและกำหนดแนวทางให้สยามสมาคมผลิตและสร้างองค์ความรู้กับสยามอย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะการออก “วารสารสยามสมาคม” ซึ่งมีความสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลปจารึก และ โบราณคดี เจริญ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ของสยามสมาคม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโบราณคดีสโมสรขึ้นประชันกับสยามสมาคม จึงถือว่าการศึกษาทางโบราณคดีโดยชาวสยามได้เริ่มก่อรูปขึ้น และในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งกรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนคร มีหน้าที่กำกับดูแลงานทางด้าน โบราณคดีอีกด้วย

7. เรย์โนลด์, เทรก เจ. (2545). สัญลักษณ์แห่งตัวตน อนุสรณ์สถานการประทุวง กรณีเปรียบเทียบกับพม่าและไทย. *ศิลปวัฒนธรรม*, 23(10), 108-115.

บทความนี้แปลโดย พัชรวิทย์ ต้นประวัติ ผู้เขียนต้องการสำรวจแนวคิดที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความแท้จริงของประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้ถูกจัดฉากหรือสร้างขึ้น กับการเปรียบเทียบสถานที่สำคัญของชาติที่มีชื่อเสียงสองแห่งที่แตกต่างกัน ได้แก่ เจดีย์ชเวดากองในประเทศพม่า และอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยในประเทศไทย สถานที่ทั้ง 2 แห่งมีความแตกต่างกันมาก คือ

เจดีย์ชเวดากอง เป็นศาสนสถานและเป็นเจดีย์เก่า ๆ องค์หนึ่งตั้งอยู่ในเมืองย่างกุ้ง เป็นสิ่งปลูกสร้างที่โดดเด่น ให้ความรู้สึกสงบสุขเป็นอิสระจากพันธุนาการ เป็นศูนย์รวมความรู้สึกของประชาชนชาวพม่า

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ตั้งอยู่บนถนนราชดำเนินสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ในโอกาสที่การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1932 ไม่เกี่ยวข้องกับด้านศาสนาเลย และไม่เป็นที่รู้จักภายนอกประเทศนัก มีพิธีเปิดเป็นทางการเมื่อ 24 มิถุนายน ค.ศ. 1940 เพื่อฉลองวันครบรอบ 8 ปีการปกครองระบอบประชาธิปไตย การประท้วงเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 และ วันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1976 เป็นการยืนยันว่าอนุสาวรีย์เป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในประเทศไทย

ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย จำนวน 26 บทความ ดังนี้

1. กุลธิดา สุวรรณานถ. (2549). เครื่องเคลือบเวียงกาหลง. *กินรี*, 23(11), 118-119.

เครื่องเคลือบเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นศิลปะเครื่องปั้นดินเผาที่มีลวดลายซับซ้อนเกี่ยวข้องกับความเชื่อในพุทธตำนานการกำเนิดพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ความกตัญญูและความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา อีกทั้งคุณค่าความดีของแม่พญากาเผือกกับลูกทั้ง 5 บนดินแดนเวียงกาหลงกว่า 1400 ปี ขั้นตอนการผลิตมีหลายขั้นตอน เริ่มจากนำดินดำ (ที่เกิดจากการทับถมของซากพืชและซากสัตว์นับล้านปี มีในประเทศไทยเพียงแห่งเดียว) ที่ตากแห้งแล้วไม่ให้ละเอียดนำมาหมักพร้อมบั้งเพื่อให้ดินละเอียด แล้วนำไปพักบ่อดินใช้ตะแกรงร่อนจนเหลือเนื้อดินที่ละเอียดที่สุด นำเข้าเครื่องบิบบเพื่อเอาน้ำออกจากดิน เมื่อดินแห้งจึงนำดินเข้าเครื่องอัดเป็นแท่ง หลังจากนั้นนำดินมาขึ้นรูปด้วยมือตามรูปทรงต่าง ๆ ที่ต้องการแล้วนำไปตากแห้ง ต่อด้วยการเผาดิน จนดินเปลี่ยนเป็นสีขาว นำมาขัดผิวให้เรียบ แล้วเขียนลวดลายด้วยสีจากวัสดุธรรมชาติ ชุบน้ำยาเคลือบนำไปเผาด้วยเตาอุโมงค์ เครื่องเคลือบที่ได้จะแตกลาย

สำหรับลวดลายที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของที่นี่ คือลายกาหลง ซึ่งเป็นลายดอกกาหลงกับลายใบพริก เครื่องเคลือบเวียงกาหลง จึงนับเป็นศิลปะชั้นสูง เป็นมรดกทางภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า ควรแก่การอนุรักษ์สืบไป

2. เกษร สิทธิหนิว. (2545). งานจักสานบางเจ้าฉ่า เอาเครื่องจักตอกชั้นดีมาให้ก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์. *สารคดี*, 18(209), 58-61.

ด้วยฝีมือที่มีความลงตัวไม่เซยทั้งรูปทรง ลวดลาย สีที่ใช้และความประณีตทุกขั้นตอนของการผลิต ถือเป็นเอกลักษณ์ที่ลงตัวของงานจักสานบ้านบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง คุณภาพของผลงานดังกล่าวทำให้มีเรื่องน่าประทับใจ เนื่องด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงชื่นชอบงานเครื่องจักสานของชาวบ้านที่นี่ และนำไปใช้ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ชาวบ้านหลายคนบอกว่าการผลิตงานแต่ละชิ้นต้องอาศัยความอดทน ตั้งแต่การจักตอกแต่ละเส้น การข้อมสีนำไปสาน กว่าจะสานเป็นชิ้นต้องใช้เวลาอย่างน้อยสองวันตามด้วย ขั้นตอน “แต่งตัว” ชาวบ้านหมายถึงการสานขอบตระกร้าด้วยการนำไปรมควัน กันมอดแมลง จึงจะได้ชิ้นงานตามต้องการ ชาวบ้านที่นี่เคยนำเครื่องจักตอกมาใช้ แต่ก็ไม่ได้เกิดประโยชน์ เพราะเครื่องไม่สามารถแบ่งขนาดได้เหมือนมือคน ก็ต้องกลับมาใช้มือเช่นเดิม

3. เกษร สิทธิหนิว. (2545). ช่างแกะสลักจี่อ้ายกับลวดลายอีโรติก. *สารคดี*, 18(207), 94-97.

ผลงานแกะสลักและกลไกที่ออกแบบชิ้นงาน ให้ซับซ้อนต่าง ๆ ได้เหมือนจริง แม้แต่หน้าตาอารมณ์บนใบหน้าก็แกะเกลาได้ละเอียดครบถ้วนของคำจัน ยาใน ช่างแกะสลักจี่อ้ายเกิดจากแรงบันดาลใจที่ได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ซึ่งไม่ได้มีเพียงผลงานประเภทอีโรติกเท่านั้น หากยังพบว่ามีอีกหลายชิ้นงานที่เคลื่อนไหวได้ด้วย เช่น คนดำข้าว คนเลื่อยไม้ คนทำกับข้าว อาจเป็นเพราะความผูกพันและระลึกถึงเรื่องราวครั้งวัยเยาว์

เมื่องานแกะสลักไม้ของเขาเป็นที่รู้จักและเป็นที่ต้องการของตลาด เขาได้ชักชวนคนอื่น ๆ มาทำด้วยกัน เพื่อเป็นการรักษางานศิลป์แทนปริมาณงานของเขา เนื่องจากงานแกะสลักไม้เป็นงานละเอียดอ่อนต้องใช้ความอดทนสูง

นอกจากงานแกะสลักไม้แล้ว เขายังส่งเสริมให้ชาวบ้านนำไม้ไผ่มาแกะสลักเนื่องจากในหมู่บ้านมีไม้ไผ่ขึ้นอยู่ทั่วไป ก่อนที่จะนำสินค้าที่ชาวบ้านทำออกจำหน่าย คำจัน จะคัดเลือกเฉพาะงานที่มีคุณภาพส่งลูกค้า ถ้าหากงานชิ้นไหนมีข้อบกพร่องต้องนำกลับไปแก้ไขก่อนส่งลูกค้า เพื่อรักษามาตรฐานชิ้นงาน

4. เกษร สิทธิหนิว. (2545). ผ้าครามธรรมชาติ. *สารคดี*, 18(205), 106-109.

ผ้าครามธรรมชาติ เป็นสินค้าพื้นบ้านของชาวพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาในการทำสีครามและวิธีย้อมครามธรรมชาติซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ไม่มีสูตรแน่นอน ต้องอาศัยการสังเกต คม ชิม ด้วยความชำนาญ ขั้นตอนการทำ

มีรายละเอียดซับซ้อน ต้องดูแลอย่างใกล้ชิด เริ่มตั้งแต่การทำเนื้อคราม การก่หม้อนิลตามสูตรของแต่ละบ้านจนกว่าของเหลวในหม้อนิลจะเปลี่ยนสีเป็นสีคราม จึงเริ่มย้อมผ้าครามได้ การย้อมครามต้องทำอย่างต่อเนื่อง ถ้าหยุดไปหนึ่งวันหรือเดิมส่วนผสมไม่ได้สัดส่วน จะเกิดปัญหาหม้อนิลอาจหนี คือ สีครามที่เคยย้อมอยู่กลับไม่มีสีครามอีก ย้อมอย่างไรก็ไม่ติด ต้องแก้ไขใหม่โดยแต่น้ำครามที่ล้น ชิมรส แล้วเติมน้ำขี้เถ้าหรือน้ำมะขามเปียกทิ้งไว้ 6-8 ชั่วโมง ถ้าหม้อนิลมาก็ย้อมได้อีก

ผ้าที่นิยมย้อมครามจะเป็นผ้าฝ้าย เพราะสีครามจะติดผ้าได้ดี ส่วนผ้าไหมก็ย้อมครามได้ แต่ต้องใช้สูตรพิเศษในการก่หม้อนิล

แม้กระบวนการทำจะยุ่งยากและต้องใช้เวลา ทำให้ผ้าครามธรรมชาติมีราคาค่อนข้างสูง แต่ก็เป็นที่ต้องการของทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ด้วยคุณสมบัติในกระบวนการย้อมครามที่นับว่าปลอดภัยต่อสุขภาพ และสภาพแวดล้อม เพราะไม่มีการใช้ความร้อนในขั้นตอนใดเลย

5. เกษร สิทธิหนิว. (2546). “รมฉัตรหัตถกรรม” ผู้ให้คุณค่าแก่กะลามะพร้าว.

สารคดี, 18(215), 60-63.

กลุ่มรมฉัตรหัตถกรรม ตั้งอยู่ที่ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นศูนย์กลางจำหน่ายสินค้าของชาวบ้านจากหลายหมู่บ้าน สินค้าที่จำหน่ายมีหลายชนิด ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มีตั้งแต่เครื่องประดับตกแต่งบ้าน เครื่องใช้กระจุกกระจิก รวมทั้งของใช้ในครัวเรือน ซึ่งผลิตภัณฑ์ทั้งหมดผลิตจากวัสดุธรรมชาติ เช่น เศษ ไม้ กะลามะพร้าว ลูกยาง ลูกสะบ้า สำหรับผลิตที่ได้รับความนิยมและเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างสูง ซึ่งบางครั้งก็ไม่เพียงพอกับความต้องการ คือ กระดุมจากกะลามะพร้าว ซึ่งเดิมทำจากไม้สัก แต่ด้วยไม้สักเริ่มขาดแคลน คุณประภาส รัตนประทีป ผู้ก่อตั้งกลุ่มรมฉัตรหัตถกรรม จึงนำกะลามะพร้าวมาทำเป็นกระดุมเม็ดเล็กในรูปแบบต่าง ๆ กว่า 400 แบบ แล้วทดลองส่งตลาด ปรากฏว่าได้รับความนิยมมากจากจุดเด่นของกะลามะพร้าวที่มีเนื้อแข็ง มีสีน้ำตาลลายในตัว และทนกว่าไม้สักทำให้มีการขยายงานผลิตกระดุมไปยังชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียง และเพิ่มงานหัตถกรรมประเภทอื่นตามความถนัดของแต่ละชุมชน แต่ยังคงเน้นวัสดุธรรมชาติที่หาได้จากท้องถิ่น เช่น ไม้มะม่วง ไม้ตาล และไม้ไผ่

6. เกษร สิทธิหนิว. (2545). สถาปน์หม้อเมืองพร้าว. สารคดี, 18(210), 126-129.

คุณธนสร เกษมสร ผู้ริเริ่มรื้อฟื้นและศึกษาเทคนิคการผลิตเครื่องปั้นหม้อแบบล้านนาในยุคทริภูษย์มาผสมผสานกับความรู้ทางศิลปะที่เรียนมาอีกทั้งเทคนิค การออกแบบ และประโยชน์ใช้สอย จนได้ชิ้นงานที่ต้องการนำมาประดับลวดลาย โดยใช้วิธีขูดขีด ใช้วิธีเขียน บางทีก็แกะเอาเนื้อดินบางส่วนออกแล้วนำเนื้อดินต่างชนิดต่างสีไปแทนน้ำไปรมควันตามเทคนิคแบบล้านนาทั่วไป ลวดลายเป็นแบบล้านนาจะอ้วน ๆ ป้อม ๆ วัตถุประสงค์ใช้ของในท้องถิ่น ต่อมามีการเพิ่ม

แนวคิดของเซน คือ สมาธิและความเรียบง่าย เข้าไปโดยเพิ่มงานประเภทน้ำผุด ปรากฏว่าถูกใจ ลูกค้าชาวญี่ปุ่นมาก คุณธนสรร จะนำงานที่ชาวบ้านออกแบบมาปรับปรุงให้เป็นงานระดับสากล อีกครั้ง สำหรับการทำงานที่นี้มีกฎอยู่ว่า ถ้าทำเป็นต้องถ่ายทอดให้คนอื่น ๆ ด้วย

ปัจจุบันกลุ่มสล่าปั้นหม้อเมืองพร้าวนี้ มีทั้งคนแก่ ผู้ใหญ่และหนุ่มสาวเยาวชน มาทำงานด้วยกัน อีกทั้งกลุ่มสล่าที่นี้ยังมีโครงการจัดตั้งกลุ่มเพื่อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและโครงการศิลปะสร้างคนเยาวชนสร้างสังคม โดยจะเป็นการนำศิลปะและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นมาหล่อหลอมให้เยาวชนรู้จักคิด รู้จักทำ และนำความรู้ในงานศิลปะที่ได้รับมาเป็นอาชีพพัฒนาตนเองและชุมชน

7. จักรพันธ์ กังวาฬ. (2549). นวดแผนไทยล้มผัส โบราณในยุคแห่งความเร็ว.

สารคดี, 22(260), 68-83.

การนวดแผนไทยเป็นศาสตร์โบราณนับอายุได้ 100 ปี หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของการนวดแผนไทยชิ้นเก่าแก่ที่สุดเท่าที่มีการอ้างอิงคือศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัย มีการจารึกเกี่ยวกับการรักษาโรคด้วยการนวด ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้มีการสถาปนาระบบการแพทย์แผนไทยขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1998 โดยแบ่งงานสาธารณสุขออกเป็น 7 กรม หนึ่งในนั้นคือกรมหมอนวดด้วย สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นยุคที่การแพทย์แผนไทยเจริญก้าวหน้าและเริ่มรับรู้ทางการแพทย์ต่างชาติ มีหลักฐานเกี่ยวกับการนวดในสังคมยุคนั้นปรากฏในจดหมายเหตุ เดอ ลา ลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศส จากหลักฐานทำให้เห็นการความแพร่หลายของการนวดแผนไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตำราแพทย์แผนไทยได้ถูกทำลายและสูญหายไป เมื่อไทยเสียเอกราชให้พม่า

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงปฏิสังขรณ์วัด โบราณที่ชื่อว่า วัดโพธารามหรือวัดโพธิ์ขึ้นเป็นอารามหลวง ให้ชื่อว่าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้มีรับสั่งให้สืบเสาะรวบรวมตำรายา ฤๅษีคัดคน และตำรานวดนำมาแสดงไว้ตามศาลารายของวัดโพธิ์เพื่อให้คนทั่วไปสามารถเข้ามาศึกษาหาความรู้

สมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธิ์อีกครั้ง รวบรวมตำราการแพทย์และตำราการนวด รวมทั้งจารึกสรรพวิชาต่าง ๆ ลงบนแผ่นศิลา สมัยรัชกาลที่ 4 ยังคงมีกรมหมอนวดเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “โรงศิริราช” ขึ้นเป็น โรงเรียนแพทย์แห่งแรกในประเทศไทย จัดการเรียนการสอนและ รักษาพยาบาลด้วยการแพทย์ไทยและการแพทย์ตะวันตก แต่ในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงให้ยกเลิกการสอนวิชาการแพทย์แผนไทย สมัยรัชกาลที่ 7 ทรงให้ตรากฎหมายเสนาบติเพื่อแบ่งการประกอบโรคศิลปะออกเป็น “แผนปัจจุบัน” และ

“แผนโบราณ” ซึ่งรวมถึงสาขาการนวดแผนโบราณด้วย ทำให้สาขาการแพทย์แผนไทยถูกลดบทบาทและความสำคัญลง

ปี พ.ศ. 2479 เป็นยุคมืดของการแพทย์แผนไทย มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ หมอนวดและแพทย์แผนไทยต้องไปสอบใบประกอบโรคศิลปะเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ สภาวะความตกต่ำของการนวดแผนไทยดำเนินสืบเนื่องมากระทั่งปี 2498 โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพน (วัดโพธิ์) จัดตั้งขึ้น และเริ่มเปิดสอนให้บริการนวดแผนไทย ปี พ.ศ. 2505 เป็นเวลากว่า 40 ปีที่วงการนวดแผนไทยค่อย ๆ กลับคืนสู่ความน่าเชื่อถือในศาสตร์แห่งสุขภาพจนกระทั่งได้รับความนิยมสูงสุด ได้รับการยอมรับทั้งในและต่างประเทศ อาคารเรียนนวดไม่ได้มีอยู่ในบริเวณวัดโพธิ์ แต่อยู่ริมถนนมหาราช บริเวณท่าเตียน

การนวดแผนไทยประกอบด้วยการกด การบีบ การคลึงเคล้น การตัด การประคบ และการอบตัวนับเป็นการรักษาโรคด้วยวิธีธรรมชาติและปราศจากสารพิษตกค้างในร่างกาย การนวดแผนไทยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ การนวดแบบเชลยศักดิ์ เป็นการนวดแบบพื้นบ้าน และการนวดแบบราชสำนัก เป็นการนวดสำหรับกษัตริย์และเจ้านายผู้ใหญ่ในราชสำนักมาแต่โบราณจึงมีลักษณะเรียบร้อยล้ำรวม

8. ฉลอง สุนทราวาณิชย์. (2549). โหรไทยกับประวัติศาสตร์โลก: เมื่อโหรไทยทำนายดวงพระชาติตามกฎราชมารรัสเซียบ. *ศิลปวัฒนธรรม*, 27(3), 79-91.

โหราศาสตร์ ถือเป็นศาสตร์ที่เก่าแก่ศาสตร์หนึ่ง ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ แม้ว่าปัจจุบันวิทยาการต่าง ๆ ของโลกจะก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว แต่โหราศาสตร์ก็มิได้เสื่อมความนิยม กลับมีแนวโน้มว่าจะขยายวงกว้างขึ้น จากเดิมโหราศาสตร์จะมีเฉพาะในราชสำนักหรือสังคมชั้นสูง แต่ปัจจุบัน โหราศาสตร์กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนไทย ซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วไป

โหราศาสตร์ในประวัติศาสตร์ไทยมีเรื่องซึ่งคาดไม่ถึงจากคำทำนายของโหรไทย 2 ท่าน คือ หลวงโลกทิพย์ และหลวงไทรเทพ โหรหลวงประจำราชสำนักของรัชกาลที่ 5 ซึ่งในสมัยนั้นประเทศไทยเปิดความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ซึ่งบางประเทศที่เข้ามาก็เพื่อต้องการครอบครองดินแดน ทำให้ประเทศไทยต้องมีการปรับนโยบายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีการผูกมิตรกับชาติมหาอำนาจต่าง ๆ ในยุโรป รวมทั้งมีการส่งพระราชโอรสไปศึกษาในประเทศเหล่านั้น ราชสำนักรัสเซียนับเป็นราชสำนักยุโรปที่รัชกาลที่ 5 ทรงมีความสนิทสนมอย่างยิ่งเป็นพิเศษกว่าราชสำนักอื่น ๆ เมื่อครั้งที่ประเทศฝรั่งเศสเข้ามาคุกคามไทย พระองค์ต้องพึ่งพารัสเซียในการช่วยเหลือจากฝรั่งเศส รวมถึงครั้งที่พระองค์ท่านทรงส่งพระราชโอรสไปศึกษาที่ประเทศรัสเซีย พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ทรงรับเป็นผู้อุปการะและให้ความสนิทสนมเสมือนหนึ่งเป็นสมาชิก

ในครอบครัว ทำให้ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของราชวงศ์จักรี และราชวงศ์โรมานอฟยิ่งขึ้น ต่อมา รัชกาลที่ 5 ได้รับทราบข่าวการมีพระราชโอรสของพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 พระองค์ทรงมีพระราชโอรสแสดงความยินดีโดยทันที หลังจากนั้นพระองค์ได้มีพระกระแสให้หลวงโลกทิปทำนายดวงชะตาขององค์มกุฎราชกุมารอเล็กซิส ต่อมาทางราชเลขานุการได้รับคำทำนาย 2 ฉบับโดยฉบับหนึ่งเป็นของหลวงโลกทิป ทำนายตามวันเวลากรุงเทพฯ อีกฉบับหนึ่งเป็นคำทำนายของหลวงไตรเทพ ทำนายตามวันเวลารัสเซีย ซึ่งคำทำนายของโหรทั้ง 2 ท่าน แม้จะมีรายละเอียดปลีกย่อยต่างกัน ไปบ้าง แต่สาระสำคัญของคำทำนายนับว่าคล้ายคลึงกันมาก ในประเด็นที่ว่ามกุฎราชกุมารพระองค์นี้จะได้รับความเดือดร้อนแต่ด้วยเยาว์ แม้จะมีทรัพย์สินมากมายก็รักษาไว้ไม่ได้ จะมีศัตรูคอยปองร้ายทำให้ครอบครัวแตกแยก ไม่สามารถรักษายศศักดิ์ ฐานะ บริวารของตระกูลได้ ฯลฯ

ในขั้นต้นรัชกาลที่ 5 มีความมุ่งหมายที่จะส่งคำทำนายของโหรหลวงไปให้ในฐานะพระสหาย และเพื่อเป็นการแสดงความยินดี แต่หลังจากที่ทอดพระเนตรคำทำนายที่ดูจะไม่เป็นมงคล พระองค์ก็ไม่ได้โปรดให้ส่งคำทำนายนี้ไปถวาย เพียงแต่รับสั่งให้หาที่เก็บไว้ให้ดูเท่านั้น

เมื่อพิจารณาสาระสำคัญของคำทำนายของโหรทั้ง 2 ท่าน กับวิถีชีวิตของมกุฎราชกุมารอเล็กซิส นับตั้งแต่ประสูติ จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น นับตั้งแต่มกุฎราชกุมารอเล็กซิสประสูติด้วยโรคภัยอันมีผลต่อชะตากรรมภายในครอบครัวของพระองค์ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งในการนำไปสู่การปฏิวัติล้มล้างราชวงศ์ในที่สุด

9. ชนคดี ชุพันธ์. (2545). เครื่องถ้วยเบญจรงค์ประยุกต์. *กินรี*, 19(2), 70-74.

ความวิจิตรตระการตาของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ที่มีการผลิตและจำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ถือเป็นมรดกทางปัญญาลำดับต้น ๆ ของคนไทย ซึ่งการสร้างสรรค์งานเบญจรงค์แต่ละชิ้นต้องใช้ทั้งความรู้และความชำนาญของช่างฝีมือแขนงนี้ในทุกขั้นตอนของการผลิต เริ่มตั้งแต่การเลือกวัตถุดิบ การกำหนดสัดส่วนผสม การนำไปขึ้นรูป การเผาครั้งแรก การเคลือบน้ำเคลือบ นำเข้าเตาเผาอีกครั้ง เขียนลาย ลงสี และนำไปเผา เสร็จกระบวนการผลิต

การเขียนลายมีทั้งลวดลายไทยโบราณ เช่น ลายกนก ลายดอกพิกุล ลายเทพพนม ลายจักรี ฯลฯ อีกทั้งมีการคิดค้นและสร้างสรรค์ลวดลายแนวประยุกต์รูปแบบใหม่ ๆ เช่น ลายดอกไม้ ลายกล้วยไม้ไทย และลวดลายที่แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมไทยสมัยก่อน ซึ่งลวดลายที่เขียนต้องอาศัยความประณีต และพิถีพิถันอย่างมากเพื่อความงดงามของชิ้นงาน เรื่องของสี มีการผสมผสานกันของสีจำนวน 5 สี ซึ่งถือเป็นที่มาของชื่อ “เบญจรงค์”

10. ชนคดี ชุพันธ์. (2545). พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของจังหวัดแห่งประเทศไทย. *กินรี*, 19(3), 80-84.

ด้วยเกรงว่าของสวย ๆ งาม ๆ ซึ่งเก็บรวบรวมไว้ตลอดชีวิต และวิชาความรู้ที่มีอยู่จะไร้

ผู้สืบทอด คุณปิยะนุช นางคง ผู้รับการถ่ายทอดวิชางานปั้นจากมารดา จึงรวบรวมของสะสม ขนาดจิ๋วมาจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์ของจิ๋วแห่งประเทศไทย บริเวณชั้น 3 ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลชิด บางนา

ของจิ๋วที่จัดแสดงในตู้กระจกภายในพิพิธภัณฑ์มีความหลากหลายตั้งแต่วิถีชีวิตไทย ในอดีต เครื่องจักรสานไม้ไผ่ ตลาดผักผลไม้และเรือไทย อาหารและขนมไทย โบราณ พิธีไหว้ครู หุ่นกระบอกไทย หนังตะลุง ฯลฯ ผลงานส่วนใหญ่มีมาตรฐานการย่อจากของจริง ส่วนของจิ๋วที่มี ขนาดเล็กที่สุด ต้องมองผ่านแว่นขยายจึงเห็นรายละเอียด คือ “ครกใบเล็กที่สุดในโลก”

การประดิษฐ์ของจิ๋วนั้น นอกจากจะสร้างรายได้ให้กับผู้ประดิษฐ์ และเป็นความสนุกสนาน ของนักสะสมแล้ว ของจิ๋วยังเป็นหนทางหนึ่งในการเผยแพร่วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมและ งานหัตถศิลป์ไทยให้คงอยู่ต่อไป

11. ชมนาค. (2546). คุณค่าสมุนไพรในไทยสปา. กิรินทร์, 20(10), 110-112, 114.

ไทยสปา เป็นรูปแบบการบำบัดสุขภาพด้วยสมุนไพรหลายชนิด เช่น มั่นคัมเป็ยก ข่า ตะไคร้ ขมิ้น ไพล โบรมะกรูด เป็นต้น วิธีการของสปาไทยเน้นการนวด การอบสมุนไพร การใช้ ประคบ และแช่น้ำสมุนไพรในแบบจากุชชี

สำหรับการนวดแบบไทยสปา มี 2 ประเภท คือ ประเภทนวดมือหรือกดจุด เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่สุขภาพไม่แข็งแรง มีปัญหาเรื่องเส้นและข้อต่อเน้นการกดจุดเส้นประสาทตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย หรือเฉพาะที่มีอาการ การนวดประเภทนี้ผู้นวดต้องผ่านการอบรมการนวด แผนไทยมาก่อน ส่วนการนวดอีกประเภทหนึ่ง คือ การนวดน้ำมัน เพื่อคลายความปวดเมื่อย และ เพื่อกระตุ้นการไหลเวียนของเลือดลม การนวดน้ำมันได้ผลใกล้เคียงกับการใช้ลูกประคบซึ่งเป็นอีก แขนงหนึ่งของการนวดไทย ที่การใช้สมุนไพรห่อผ้าขาวบางเพื่อใช้ในการประคบ

นอกจากการดูแลสุขภาพในรูปแบบไทยสปาแล้ว ยังมีผู้หญิงจำนวนมากที่เลือกใช้บริการ ไทยสปาเพื่อดูแลสุขภาพความงามบนใบหน้าและผิวพรรณ ทั้งการจัดและการพอกสมุนไพร เพื่อช่วยผลิตเซลล์ผิวให้มีความขาวผุดผ่อง มีน้ำมันอยู่ตลอดเวลา

ไทยสปา ถือเป็นภูมิปัญญาคนไทยในการนำคุณค่าของพืชสมุนไพรและวิธีการบำบัด มาใช้ดูแลสุขภาพ

12. ทศนีย์ เอื้อวิทยา. (2549). แผนที่โบราณในราชสำนักสยาม. กิรินทร์, 23(3), 64-67.

แผนที่โบราณในราชสำนักสยามสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยกรุงรัตน โกสินทร์ แสดงภาพภูมิศาสตร์รวมถึงเส้นทางยุทธศาสตร์ในการศึกษาของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ พม่า กัมพูชา และเส้นทางการค้ากับจีน รวมทั้งแสดงที่ตัวเมือง ป้อมปราการสถานที่สำคัญ

ทางศาสนา ถิ่นฐานของชนกลุ่มน้อย จำนวนประชากร ระยะทางที่ใช้ในการเดินทาง และเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในบริเวณนั้น ๆ ชื่อของแต่ละแผนที่รวมทั้งสถานที่บันทึกเป็นภาษาไทย ยกเว้นแผนที่เมืองจีนจะบันทึกเป็นภาษาไทยโดยมีภาษาจื๋อกำกับ

แผนที่โบราณนี้ แสดงให้เห็นถึงสภาพสังคม และวัฒนธรรมในอดีตรวมถึงภูมิปัญญาดั้งเดิมในการวาดแผนที่ของชนชาวสยาม

13. น้ำดอกไม้. (2546) วิจิตรศิลป์ เกษตรปลูกและผลไม้. *กินรี*, 20(11), 46-54.

การแกะสลัก เป็นศิลปะที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ แต่ไม่แพร่หลายทั่วไป เนื่องจากเดิมนั้นวิชานี้เป็นวิชาการชั้นสูงของกุลสตรีในวัง โดยไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยใด จนกระทั่งถึง พ.ศ. 1907 รัชสมัยของสมเด็จพระร่วงเจ้าอยู่หัวมีตำราซึ่งเขียนขึ้น โดยนางนพมาศ หรือท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ชื่อตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ เขียนเรื่องพิธิจองเปรียงในวันเพ็ญเดือนสิบสอง ซึ่งในพิธินี้ฝ่ายพระสนมกำนัลจะตกแต่ง โคมแขวน โคมลอยเป็นรูปแบบต่าง ๆ ประกวดกันถวายให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงอุทิศบูชาพระบวรพุทธบาทซึ่งประดิษฐานยังนัมมทานที

ในครั้งนั้น การตกแต่งโคมลอยของนางนพมาศ ได้นำผกาเคสรสีต่าง ๆ มาประดับเป็นรูปดอกไม้ และนำผลไม้บางชนิดมาแกะสลัก ย้อมสีอย่างสวยงาม เลียนรูปีเทียน และโคมไฟลอยน้ำ เป็นที่ชื่นชมของสมเด็จพระร่วงเมื่อทรงทอดพระเนตร ตั้งแต่นั้นมา พระองค์ทรงบัญญัติการทำโคมรูปดอกไม้ลอยน้ำในวันเพ็ญเดือนสิบสองตามแบบฉบับของนางนพมาศ

ต่อมาคนไทยนิยมนำพืช ผัก ผลไม้ มาแกะสลัก เรียกว่า การทำเครื่องสด หรือการแทงหยวก เพื่อใช้ตกแต่งสถานที่ในงานมงคล แต่ปัจจุบันการใช้เครื่องสดประดับตกแต่งน้อยลง เนื่องจากมีวัสดุอื่นมาทดแทน และช่างในสาขานี้หายาก การแกะสลักผักผลไม้ส่วนใหญ่ จึงนิยมใช้ตกแต่งอาหารตาม โรงแรม ภัตตาคาร รวมทั้งร้านอาหาร เพื่อเพิ่มสุนทรีย์ทางสายตา และความเลิศรสของอาหาร

ผักผลไม้ ที่นิยมนำมาแกะสลัก ได้แก่ แตงกวา มะเขือ มะเขือเทศ กะหล่ำปลี ต้นหอม พริก แครอท ขิง พริกทอง สับประรด ส้มโอ และแตงโม โดยลวดลายที่ใช้แกะสลักส่วนใหญ่ นิยมเลียนแบบธรรมชาติ ปัจจุบันวิชาแกะสลักมีการเผยแพร่แก่คนรุ่นหลังมากขึ้น แต่การเรียนวิชานี้ก็ไม่ใช่ง่าย เนื่องจากผู้เรียนต้องมีใจรัก มีความละเอียดอ่อน มีสมาธิแน่วแน่เพราะต้องใช้เวลาช่างสังเกต ช่างคิด ช่างเปลี่ยนแปลง ผลงานที่ได้จึงจะมีความงดงามน่าชม

14. นิติกานต์ สุทิน. (2545). หอมเหยหอมกลิ่น. *กินรี*, 19(9), 50-64.

เครื่องหอมของไทย เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ทำจากวัสดุและสมุนไพรที่หาได้ภายในประเทศ วิธีทำเป็นภูมิความรู้ที่สืบทอดส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นไม่ขาดตอน เครื่องหอมของไทยโบราณจะมีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ เพราะเป็นความหอมที่ได้จากดอกไม้

เนื้อไม้ ขางไม้ หรือแม้แต่สัตว์เช่น ชะมดและวาฬ ที่ผ่านขั้นตอนการอบ ร้า ปรุงด้วยความชำนาญ ทำให้ได้กลิ่นหอมเข้มข้น เป็นทั้งเครื่องประพิน โฉม และยารักษาโรคบางชนิด

จากคำบอกเล่าสันนิษฐานว่า คนไทยรู้จักเครื่องหอมจากชาวจีนและชาวอินเดีย เพราะเป็นสองชาติที่ใกล้ชิดและข้องเกี่ยวกับสังคมไทยมาช้านาน ทุกวันนี้มีกลิ่นหอมที่ได้จากการสกัดจากพืชในธรรมชาติถึง 2,000 ชนิด เฉพาะในเมืองไทยมีประมาณ 400 ชนิด ในขณะที่กลิ่นหอมจากสัตว์มี 4 ชนิดและกลิ่นหอมจากการสังเคราะห์สารเคมีมีมากถึง 4,000 ชนิด

การปรุงเครื่องหอมของไทยทุกชนิดนั้นเมื่อนำส่วนผสมมารวมกันแล้วต้องเขย่าและหมัก เพื่อให้รวมตัวกลมกลืนเป็นกลิ่นเดียวกันก่อนนำมาทดสอบกลิ่น ขณะเดียวกันก็ต้องสังเกตและตรวจสอบกลิ่นทุกวัน เครื่องหอมไทยจะปรุงกลิ่นด้วยควันหรือดอกไม้หอม เรียกว่าการอบ นิยมอบด้วยเทียนและดอกไม้ที่มีกลิ่นแรง

นอกจากนั้นยังมีเครื่องหอมจำพวกปรุงแต่งต่าง ๆ ทั้งการรำหีบใส่เสื้อผ้าให้หอม ด้วยกลิ่นธรรมชาติ หรือสำหรับใช้อบบุหงา การทำขี้ผึ้งกะทิสีปากซึ่งเป็นขี้ผึ้งที่มีกลิ่นหอมและทำให้ริมฝีปากนุ่มนวล รวมทั้งยาคุมส้อมมือ ยาหม่อง และหมากหอม เพื่อเพิ่มความหอมหวานในการเคี้ยวหมาก สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำขึ้นใช้เองภายในครัวเรือนทั้งสิ้น นอกจากนั้นเครื่องหอมที่ผูกพันกับวิถีชีวิตความเป็นไทยมาแต่โบราณอีกอย่างหนึ่งคือ เทียนอบและธูปหอม ใช้สำหรับอบเครื่องหอมและขนมไทยแทบทุกชนิด รวมทั้งของชำร่วยหรือสิ่งของอื่น ๆ

แม้ว่าปัจจุบันน้ำหอมจากต่างประเทศจะได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย หากแต่สังคมไทยในวันนี้ยังคงมีทางสำหรับเครื่องหอมของไทยอยู่ ด้วยรากเหง้าของวิถีชีวิตและกลิ่นอายของวัฒนธรรมไทยคือรากฐานอันแข็งแกร่งของสังคมไทยที่มีมาแต่ครั้งอดีต ไม่ว่าความเปลี่ยนแปลงรอบด้านจะเป็นอย่างไร แต่ความเป็นไทยยังคงมีอยู่ เฉกเช่นเดียวกับ "มวลเสน่ห์ของเครื่องหอมไทยที่ยังคงกรุ่นกลิ่นอยู่เสมอมิจางหาย"

15. นิภาพร ทับหุ่น. (2545). กว่าจะเป็นผืนผ้าไหม. *กสิกร*, 19(11), 68-80.

คุณชายสารวัน เจริญรัมย์ วัย 70 ปี ชาวบ้านเพชร ตำบลห้วยราชา จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งใช้ชีวิตผูกพันกับวงจรไหมมานาน ได้เล่าถึงขั้นตอนการทำผ้าไหมตั้งแต่การเลี้ยงไหม กว่าจะปรังไหมใช้เวลา 26-28 วัน ผู้เลี้ยงต้องคอยให้อาหาร รักษาความสะอาด รวมทั้งกางมุ้งให้ไหมตลอดเวลา เพื่อไม่ให้เป็นโรค เพราะในบางครั้ง รังไหมใกล้จะสุกแต่ก็ยังตาย บางครั้งตายทั้งหมดถ้าไม่ดูแลให้ดี เมื่อไหมสุกแล้วต้องนำไหมไปสาวให้เสร็จภายใน 7 วัน ไม่เช่นนั้นดักแด้ที่อยู่ในรังไหมจะกัดออกมาเป็นผีเสื้อ จากนั้นปั่นไหมขึ้นจากกระบุงอีก แล้วนำไปฟอกขาว ตามด้วย

การข้อมสืตามต้องการ ในสมัยก่อนสืที่ข้อมเน้นสืธรรมชาติที่ทำจากเปลือก ราก และใบของต้นไม้ เมื่อข้อมเสร็จนำไปหมักอีกครั้ง กรอใหม่เข้าหลอด จากนั้นเป็นกระบวนการทอเป็นผืนผ้าตาม ลวดลายแต่ละยุคสมัย

ปัจจุบันความต้องการผลผลิตจากผ้าไหมมีมาก ชาวบ้านจำต้องเร่งผลิตผ้าไหมให้แปลก ใหม่ และมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ทำให้กระบวนการผลิตเปลี่ยนไปจากเดิมมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ หากแต่คุณภาพของผ้าก็ยังคงเดิม รวมทั้งการพัฒนารูปแบบของผ้าไหม ให้มีความหลากหลาย สอดรับกับยุคสมัย

ผ้าไหมที่รู้จักและเป็นที่นิยมมีหลายประเภท ได้แก่ ผ้าไหมพื้น ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าจืด ผ้ายก ผ้าจก และผ้าแพรวา

แม้ว่าการผลิตผ้าไหมต้องอาศัยเวลา ความอดทน และความละเอียดลอออย่างมาก ตั้งแต่ กระบวนการเลี้ยงไหม ทำเส้นไหม จนถึงการทอเป็นผืนผ้าไหมแต่ทุกคนก็ยินดี และภูมิใจกับ ทุกชิ้นงานที่ทำออกมา

16. นิภาพร ทับหูน. (2547). ดินจก ดำนานสมบัติแห่งบรรพชน. *กนิรี*, 21(4), 78-87.

ผ้าทอดินจก เป็นผ้าพื้นเมืองที่มีความสวยงาม โดดเด่น และเป็นเอกลักษณ์ทางปัญญา ของชาวบ้านอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ การทอมีลักษณะพิเศษเรียกว่าจก เป็นการประดิษฐ์ลาย โดยทั่วไปนิยมทอเป็นผ้าขาว ผ้าหลบ ผ้าซิ่น ผ้าหมี่ ฯลฯ การทอซิ่นดินจกหนึ่งผืนประกอบด้วย หัวซิ่นเป็นส่วนของผ้าซิ่นบนสุดมีสีขาวนวล ผ้าซิ่นล่างสุดมีสีแดง ตัวซิ่นจะทอเป็นผ้าสีหม้อห้อม ตามด้วยซิ่นลายขวาง สีขาว แดง เหลือง เขียว และส่วนสุดท้ายเรียกว่าดินจก

การทอดินจก ผู้ทอจะคว่ำหน้าลายที่ต้องการทอลง จากนั้นใช้ขนเม่นหรือเหล็กแหลม ควักเส้นฝ้ายผูกเงื่อนเก็บลายให้เรียบร้อยด้านบน ถ้าเป็นลายโบราณจะมีเงื่อนในการจกประมาณ 12 ถึง 32 เงื่อน หมายความว่าเงื่อนมากก็ยิ่งจกยากและซับซ้อน ต้องอาศัยประสบการณ์ความชำนาญ และความอดทน ทำให้ยากแก่การเลียนแบบและการทอผ้าชนิดนี้มีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย

สำหรับการต่อผ้าแต่ละชิ้นจะเย็บด้วยมือ โดยการเนาถี่ ๆ หรือคันไม้เย็บตาย เพื่อสะดวก ในการเปลี่ยนหัวซิ่นหรือดินจกตะเข็บข้างเย็บแบบกระดูกงู

เครื่องมือในการทอผ้า นิยมใช้กักระโทบ หรือกัมือพื้นเมือง เพื่อเป็นการสืบทอดมรดก ไม่ให้สูญหาย ส่วนสืที่ใช้ในการข้อมผ้า มักใช้สืที่ได้จากธรรมชาติ เช่น สืจากเปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ และรากไม้ ซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่น เช่น สืแดงจากดอกกระเจียว สืเขียวจากใบฝรั่ง เป็นต้น

17. นิภาพร ทับหูน. (2546). สานภูมิปัญญาไทยจากบายศรี. *กนิรี*, 20(5), 50-56,

บายศรี คือภาชนะที่จัดตกแต่งให้สวยงามเป็นพิเศษด้วยใบตอง และดอกไม้สดเพื่อเป็นสำรับใส่อาหารคาวหวานในพิธีสังเวทบูชา และพิธีทำขวัญต่าง ๆ ทั้งในส่วนพระราชพิธีและพิธีของราษฎร เช่น พระราชพิธีบวงสรวงสังเวทเพชฌดา พระราชพิธีสมโภชรับพระขวัญ พิธีตั้งศาลพระภูมิ พิธียกเสาเอก พิธีทำขวัญนาค พิธีสู่ขวัญ คู่บ่าวสาว เป็นต้น

เครื่องบายศรี ทำด้วยใบตองมีลักษณะคล้ายกระทงเป็นชั้น ๆ จำนวน 3 ชั้น 5 ชั้น 7 ชั้น และ 9 ชั้น ตามแต่ฐานะและกำลังของผู้จัดงาน ตรงกลางมีเสาปักเป็นแกน ถ้าเป็นบายศรีสำหรับพิธีสู่ขวัญจะมีเครื่องสังเวทอยู่ภายใน เช่น ข้าวเหนียว สุรา ไก่ต้ม ข้าวเปลือก ข้าวสาร กุ้ง อ้อย ดอกไม้ ทุปเทียน และไข่ขวัญที่เสียบอยู่บนยอด นอกจากนี้ยังมีเครื่องใช้ของผู้รับขวัญ และค้ายมงคลสำหรับผูกข้อมือใส่พานตั้งข้าง ๆ พานบายศรี

ส่วนประกอบของบายศรีล้วนมีความหมายในทางที่ดีแฝงอยู่ เช่น กรวยข้าวหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ ใบชัชพลกัญหรือใบคูณ หมายถึงให้มีอายุยืนนาน ดอกดาวเรือง หมายถึงความเจริญรุ่งเรือง ไข่ต้มถือเป็นของเลี้ยงรักหรือบางกรณีหมายถึงความมีปัญญาเฉียบแหลม สิ่งที่สำคัญที่สุดของการทำบายศรีคือใบตองตามธรรมเนียมประเพณีจะใช้ใบตองคานีสีเขียวสด ส่วนองค์ประกอบในการทำบายศรีแต่ละประเภทจะคล้ายคลึงกัน คือ มีตัวแม่ (ยอด) ตัวลูก (เกร็ด) เกร็ดข้าง เพื่อความสวยงาม และฝ้านุ่ง

พิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นประเพณีโบราณที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นพิธีที่มอบความปรารถนาดีให้แก่กัน เป็นสิริมงคลให้ผู้รับขวัญ ตลอดจนผู้ร่วมงานทุกคนจะพบแต่ความสุข ความเจริญ ทั้งยังเป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคี นับเป็นงานที่แสดงถึงคุณค่าทางศิลปะและวัฒนธรรมชาวไทย ซึ่งควรอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป

18. นิรมล มุนจินดา. (2545). ลูกประคบรุ่นทำเองใช้เอง ของแถมงานชุมนุมแพทย์แผนไทยฯ. สารคดี, 37(204), 38.

งานชุมนุมแพทย์แผนไทยและสมุนไพรแห่งชาติ แต่ละครั้งที่จัดขึ้นจะมีการออกร้านจำหน่ายสมุนไพร การตรวจสุขภาพ การสัมมนา และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพรวมทั้งการให้ความรู้และการสาธิตวิธีฟิงตนเองในการดูแลสุขภาพ ตั้งแต่การนวด การตัดตนแบบฤาษี การทำยาหม่อง การทำลูกประคบ ฯลฯ

คุณสมบัติของลูกประคบ คือ ช่วยลดการอักเสบ ปวดบวม บรรเทาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อลดการติดขัดของข้อต่อ ลดอาการเกร็ง และเพิ่มการไหลเวียนของโลหิต

สมุนไพรที่ใช้ทำมีหลายชนิด เช่น เหง้าไพล ผิวมะกรูด ตะไคร้บ้าน ใบมะขาม ขมิ้นชัน ใบส้มป่อย เกลือแดง การบูร และพิมเสน

วิธีทำ คือ นำเหง้าไพล ขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย ตะไคร้ ผิวมะกรูด โขลกรวมกันพอบุบ

ใส่ใบมะขาม ใบส้มป่อยคำ เดิมเกลือ การบูร และพิมเสน คลุกให้เข้ากัน ใช้ผ้าห่อลูกประคบ เมื่อจะใช้นำลูกประคบไปนึ่งใช้เวลาประมาณ 15-30 นาที ลูกประคบลูกหนึ่งใช้ได้หลายครั้ง แต่ต้องเก็บไว้ในตู้เย็น

ข้อควรระวังในการประคบ ต้องทดสอบลูกประคบไม่ให้ร้อนเกินไป โดยเฉพาะบริเวณผิวหนังอ่อน ๆ ผิวเด็ก ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเบาหวาน และผู้อัมพาตที่ผิวหนังไม่ไวต่อความรู้สึกร้อน

19. ระมิง. (2546). เครื่องทองลงหินบ้านบุ. *กินรี*, 20(4), 117-118.

เครื่องทองลงหินบ้านบุ เป็นงานศิลปกรรมที่สืบทอดมายาวนานกว่า 200 ปี ด้วยเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่แข็งแกร่ง ผิวสุกใสเป็นเงามีเสียงดังกังวานเมื่อเคาะ รูปแบบเดิมของเครื่องทองลงหินจะทำเฉพาะงานน้ำพานรอง และจอกลอยแบบโบราณ แต่ปัจจุบันมีการเพิ่มรูปแบบที่หลากหลายให้เหมาะกับยุคสมัย และการใช้สอย เช่น ขามสลัด ขามผลไม้ ชุดขนมหวาน ชุดกาแฟ ที่เขียนหรี ฯลฯ อีกทั้งยังนิยมทำเป็นเครื่องดนตรีประเภท ฉิ่ง ฉาบ และฆ้อง

การทำเครื่องทองลงหิน ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญ ความแม่นยำ ความประณีต มีใจรัก และมีความอดทน ตั้งแต่ขั้นตอนการผสมโลหะ การหลอม การตี การกลึง การกรอตกแต่ง การเขียนรอยคำหรี จบด้วยการขัดภาชนะให้ขึ้นเงา

ด้วยการผลิตที่ต้องใช้เวลานาน และใช้ช่างฝีมือจำนวนมาก จากเดิมเคยมีผู้ผลิตเครื่องทองลงหินบ้านบุถึง 50 หลังคาเรือน เหลือเพียง โรงงานของตระกูลแสงสว่างเพียงแห่งเดียวที่ยังคงดำเนินการอยู่ถึงปัจจุบัน

20. รัชนิกร แสงไสย์. (2547). สืบคุณค่าสู่แผ่นดิน ด้วยหุ่นกระบอกละครไทย. *กินรี*, 21(5), 116-118.

หุ่นกระบอกไทยของบ้านตุ๊กกะตุ่นมีให้เลือกหลายรูปแบบ ทั้งแบบเต็มตัว คือมีส่วนขาครบ และแบบที่เป็นหุ่นผ้า และสามารถเชิดได้จริง มีทั้งหุ่นกระบอกพระราม นางสีดา ทศกัณฐ์ นางรจนา และเจ้าเงาะ มีให้เลือกหลายขนาด ทั้งขนาดที่เขาใช้เชิด และขนาดจิ๋วเพื่อเป็นของฝาก คุณนิเวศ แววมณะ เจ้าของผลิตภัณฑ์จากหุ่นกระบอก โดยยึดหลักความถูกต้องตามแบบโบราณทุกอย่าง เพียงแต่มีวัสดุบางส่วนปรับเปลี่ยนจากเดิม คือส่วนหัวจะหล่อด้วยเรซินแทนไม้ เสื้อผ้าของหุ่นเป็นผ้าไหมปักดินเงินคั่นทองของหุ่นกระบอกของบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทยมีความสวยงามจนได้รับคัดเลือกเป็นผลิตภัณฑ์ระดับห้าดาว

21. รัชนิกร แสงไสย์. (2547). นางสุวรรณมัจฉากับหนุมาน. *กินรี*, 21(7), 116-118.

ครูอัตราจ้างสอนวิชาศิลปะชื่อว่า “คุณสมเกียรติ บุญขาว” หลังจากลาออกจากงานและได้เข้าอบรมการทำกระดาษภาพนูนต่ำ สำหรับผู้ที่เคยมีพื้นฐานทางศิลปะ จึงนำมาสร้างสรรค์งานแต่เดิมต้องทำจากกระดาษสา สามารถเปลี่ยนเป็นทำจากกระดาษหนังสือพิมพ์เก่าที่ไม่ใช้แล้ว

ขั้นตอนการทำภาพกระดาษชุบน้ำ เริ่มจากทำบล็อกงานที่แกะจากภาพถ่ายไทย บล็อกที่ต้องทำเป็นบล็อกนูนเพราะต้องอัดกระดาษเข้าไปในรอยนูน ต่อมาทาบนแผ่นกระดาษลงบนแผ่นบล็อกและใช้ฟองน้ำชุบน้ำจืดเปียก กดกระดาษลงไปบนบล็อกจนลวดลายปรากฏชัดเจน จากนั้นลอกกระดาษออกตากให้แห้ง ลงพื้นสีดำรอให้จนสีแห้งจึงใช้ฟูกันปิดสีฝุ่น และนำภาพมาใส่กรอบไม้ ข้อดีของภาพนูนต่ำคือถูกน้ำไม่ละลาย และสีไม่ร่อน

ภาพกระดาษนูนต่ำจะเน้นลายไทย เรื่องราวไทย ๆ อาทิ ภาพราชรถ ภาพนางอัปสร ภาพนางสุวรรณมัจฉา และภาพวิถีไทยในชนบท

“คุณสมเกียรติ บุญขาว” ได้ส่งงานเข้าประกวดและเคยได้รับรางวัล โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับห้าดาวของเขตพิเศษ กรุงเทพมหานคร ทำให้คุณสมเกียรติทำงานศิลปะนี้อย่างจริงจัง เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปะและวรรณคดีไทยไปด้วย

22. รัชนิกร แสงไสย์. (2547). บ้าน 100 อัน 1000 อย่าง: หัตถกรรมไม้แกะสลัก จิตวิญญาณช่างล้านนา. *กินรี*, 21(10), 76-83.

“บ้าน 100 อัน 1000 อย่าง” เป็นบ้านส่วนบุคคลของอาจารย์ชรวัย ณ สุนทร อดีตข้าราชการครู ท่านได้สะสมงานแกะสลักไม้มานานกว่า 20 ปี มีทั้งงานแกะสลักจากไม้สัก และไม้ประเภทอื่น ภายในบ้านหลังนี้เต็มไปด้วยงานแกะสลักไม้มิ่งมงคล คู่มือชีวิตและเหมือนจริง ไม่ว่าจะเป็งานชิ้นงานไม้ส่วนใหญ่แกะจากไม้สัก มีบางส่วนใช้ไม้ขนุน ไม้ซี้เหล็ก และไม้ฉำฉา เนื่องจากมีเนื้อแน่น แกะง่าย ผิวเนื้อละเอียดและเป็นไม้มงคล แต่ไม่ว่าจะเป็นไม้อะไรก็ตาม คุณภาพการแกะก็ไม่ด้อยกว่ากันเลย เป็นเพราะเจ้าของบ้านได้เลือกสรรงานแกะสลักจากช่างฝีมือดีของตำบลต่าง ๆ มาเก็บไว้

นอกจากผลงานแกะสลักไม้ที่อาจารย์ชรวัยเปิดให้คนทั่วไปเข้าชม เพื่อเป็นวิทยาทานแล้ว ยังมีชิ้นงานเพื่อจำหน่าย บ้านหลังนี้จึงไม่เพียงเป็นแหล่งสะสมงานแกะสลักที่มีมากที่สุด ในภาคเหนือเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าสำหรับคนรุ่นต่อ ๆ ไปอีกด้วย

23. รัชนิกร แสงไสย์. (2547). ปรากฏการณ์สปา ทางเลือกแห่งการบำบัดจากธรรมชาติ. *กินรี*, 21(11), 76-79.

สปา เป็นรูปแบบการบริการที่ผสมผสานการบริการด้านความงามกับด้านสุขภาพ เข้าด้วยกัน โดยการใช้น้ำเป็นหลัก การบริการสปา มี 2 ประเภท คือ สปาตะวันตก และสปาไทย สปาตะวันตก เน้นบริการทางสุขภาพที่ใช้น้ำเป็นหลัก โดยใช้มาตรฐานการบริการแบบตะวันตก เช่น การอบไอน้ำ การออกกำลังกายโดยใช้เครื่องมือ

ไทยสปาหรือสปาไทย บริการเช่นเดียวกับสปาตะวันตก เพราะรูปแบบของสปามาจากยุโรป แต่มีการปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตคนไทย โดยการนำสมุนไพรมาใช้ประกอบ เช่น ตะไคร้ ข่า

ขมิ้น ไพร และ ใบมะกรูด ตามด้วยการนวด ซึ่งมีทั้งนวดด้วยมือและนวดด้วยน้ำมัน การนวดด้วยมือ เพื่อสร้างความผ่อนคลายให้แก่กล้ามเนื้อของร่างกาย เหมาะกับผู้ที่มึนงงหรือมีอาการเวียนศีรษะและข้อต่อ การกดจุดตามเส้นประสาทส่วนต่าง ๆ ส่วนการนวดน้ำมันจากงาหรือมะพร้าว เพื่อคลายความปวดเมื่อย แต่ไม่ว่าจะเลือกใช้สปาไทยหรือสปาตะวันตก ก็ล้วนมีคุณค่าและส่งผลดีต่อสุขภาพ ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับการดูแลสุขภาพ

24. รัตนาวิ โสมพันธ์. (2547). เครื่องปั้นดินเผาอยุธยาในดินแดน ศิลปะผสมผสานธรรมชาติ. *กวีนิพนธ์*, 21(6), 122-124.

เครื่องปั้นดินเผาอยุธยาในดินแดนศิลปะผสมผสานธรรมชาติ จังหวัดเชียงราย เกิดขึ้นมา 13 ปี โดยอาจารย์สมลักษณ์ ชันดิบุญ ท่านมีแนวคิดในการทำเครื่องปั้นดินเผาที่มีลีลากรรมกลืนศิลปะธรรมชาติ เน้นรูปแบบร่วมสมัย หรือเรียกว่า Caly sculpture สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง สีสันสวยงาม รูปทรงแสดงจินตนาการ ความรู้สึก อารมณ์ของผู้สร้างงาน และกระบวนการทางศิลปะ

วัตถุดิบที่ได้จากแหล่งธรรมชาติในท้องถิ่นตั้งแต่ดินที่ใช้ นำมาจากภูเขาและทุ่งนาบริเวณนั้น ส่วนน้ำยาเคลือบได้จากเถาวัลย์หลายชนิดในท้องถิ่น เช่น เศษไม้ ฟางข้าว ใบไม้ เป็นต้น ส่วนน้ำยาเคลือบที่เป็นดินแดงได้มาจากพื้นดินด้านล่างของสตูดิโอ

ผลงานที่ได้เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ ญี่ปุ่น สหรัฐ เป็นต้น โดยเฉพาะผลงานของอาจารย์สมลักษณ์จะมีกลิ่นอายความเป็นไทยผสมญี่ปุ่น เรียบบ้าง สีสันสวยงาม อีกทั้งช่วยให้ชาวบ้านในละแวกนั้นและบริเวณใกล้เคียงเกิดอาชีพในท้องถิ่น

25. วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง. (2548). ผ้าไหมสาเกต. *สารคดี*, 21(247), 26-27.

หมู่บ้านริมน้ำชี ตำบลมะบัว กิ่งอำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นแหล่งผลิตผ้าไหมชั้นดีด้วยคุณภาพของเนื้อไหมที่แน่นหนา นุ่ม สีสันนวลตา ฝีมือประณีต มีชื่อเสียงมานาน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2517 มีการรวมกลุ่มกันของแม่บ้านในชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนในการฝึกอบรมเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอ การย้อมสี รวมทั้งการบริหารกลุ่มและการตลาด ทำให้สมาชิกในกลุ่มนำความรู้ที่ได้รับร่วมกันมาพัฒนา ปรับปรุงรูปแบบ สีสัน และลวดลายผ้าจนเกิดไหมสาเกตที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักกว้างขวาง จัดเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชน

ลายผ้าไหมสาเกตเดิมแต่ละลายแยกกันอยู่บนผืนผ้ามาจากแต่ละหมู่บ้าน ปัจจุบันมีการนำลายผ้าไหมทั้งหมดมาเรียงกันอยู่ในผืนเดียว ได้แก่ ลายคลองเหี้ย ลายนาคน้อย ลายโคมเจ็ด ลายหมวกจับ และลายคำเถา

ในงานประกวดผ้าไหมที่ศูนย์ศิลปาชีพ ปี 2544 ผ้าไหมสาเกตบ้านห้วยหลิม เข้าประกวดในนามจังหวัดร้อยเอ็ด และได้รับรางวัลถึง 3 รางวัล คือ รางวัลที่ 1, 2 และ 3 ทำให้

เดือนกันยายน 2544 จังหวัดร้อยเอ็ดได้ประกาศอย่างเป็นทางการให้ผ้าไหมสาเกตเป็นผ้าเอกลักษณ์ของจังหวัด นำความภูมิใจให้ชาวบ้านห้วยหลิม

26. ทรธษา เศรษฐเมธีกุล. (2548). หอแสดงผ้าไทยพื้นบ้านเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ. กิรินทร์, 22(8), 66-69.

หอแสดงผ้าไทยพื้นบ้านเฉลิมพระเกียรติจัดตั้งขึ้นเนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ทรงอนุรักษ์ผ้าทอของไทย ณ อาคารหอแสดงผ้าไทยพื้นบ้านฯ ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าพระที่นั่งอภิเษกคูสิตในเขตพระราชวังคูสิต เป็นอาคารชั้นเดียว จัดแสดงสิ่งที่มีคุณค่าด้านศิลปหัตถกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาไทยจำนวนกว่า 200 ชิ้น ซึ่งรวบรวมโดยธนาคารแห่งประเทศไทย และบางชิ้นชาวบ้านนำมาถวายหรือบูชาคุณสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

งานศิลปหัตถกรรมที่จัดแสดงแบ่งเป็นส่วนต่าง ๆ เช่น ส่วนจัดแสดงพระบรมฉายาลักษณ์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ห้องตามรอยพระบาท จัดแสดงฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ห้องแสดงผ้าไทยภาคต่าง ๆ ทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ รวมทั้งห้องผ้ามัดหมี่ ห้องผ้าทอกับวิถีชีวิตไทย ห้องใยไหม เส้นด้าย ผืนผ้า ห้องทรงสำราญและส่วนจัดแสดงผ้าชนเผ่าไท

ภาคผนวก ค

ตัวอย่าง ภาพปกหน้าบทความเด่นประจำฉบับ วารสารสาขาวัฒนธรรม

ภาคผนวก ค

ตัวอย่าง ภาพปกหน้า

บทความเด่นประจำฉบับวารสารสาขาวัฒนธรรม

ตัวอย่าง ภาพปกหน้าบทความเด่นประจำฉบับ จากวารสารสาขาวัฒนธรรม โดยจำแนกเนื้อหาตามประเภทของวัฒนธรรม 6 ประเภท ดังนี้

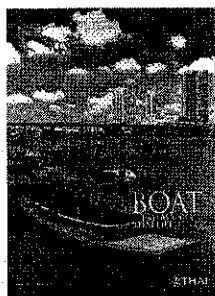
1. วัฒนธรรมการดำรงชีพ
2. สังคม เศรษฐกิจ การเมือง
3. ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี
4. ศิลปกรรมและนันทนาการ
5. มรดกทางวัฒนธรรม
6. ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย

วัฒนธรรมการดำรงชีพ

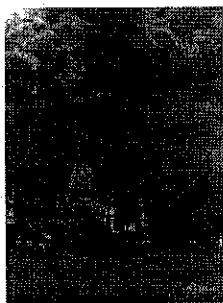
ตัวอย่าง ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่

นิริสา ลี. (2545). เรื่องราวสายน้ำกับชีวิตการเดินทางบนความหักเห
ของยุคสมัย. *กินรี*, 19(10), 52-60, 62, 64, 66.

หรรษา เศรษฐเมธีกุล. (2548). เรือ...จากวันวานสู่วันนี้. *กินรี*, 2(6), 51-52.

อัมพร สโมสร. (2545). โอ้กรุงเทพเมืองฟ้าอมรมสมเป็นนครมหาธานี.
กวี, 19(5), 78-84.

ตัวอย่าง ด้านอาหารและโภชนาการ

จันทร์เจ้า. (2546). เก็บดอกไม้มาใส่จาน. กวี, 20(1), 42-48, 50.

นิภาพร ทับหูน. (2546). ขนมไทย คู่ควรค่ามงคลคุณ. กวี, 20(9), 50-58.

ตัวอย่าง ด้านที่อยู่อาศัย

นพวรรณ บุตราภรณ์. บ้านจิม ทอมป์สัน. (2548). กวี, 22(10), 73-74.

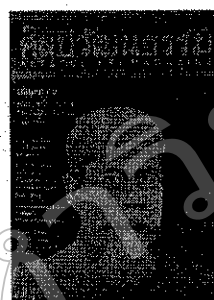
สังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ตัวอย่าง ด้านสถาบันพระมหากษัตริย์

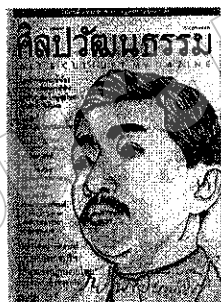
กองบรรณาธิการ. (2549). พระมหากษัตริย์ยอดกตัญญู. *กินรี*, 23(10), 54-55.

ตัวอย่าง ด้านระบอบการเมือง นักการเมือง พรรคการเมือง บทบาทประชาชน

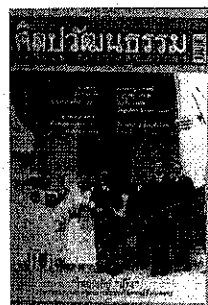

ชเนศ อภรณ์สุวรรณ. (2548). เทียนวรรณปัญญาชนไฟร์กระแอมพืคนแรก
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. *ศิลปวัฒนธรรม*, 26(9), 81-102.

ตัวอย่าง ด้านธรรมศาสตร์ (กฎหมาย)

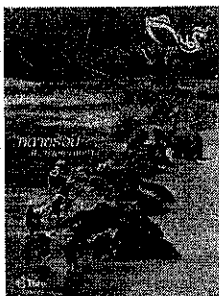

สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2545). ความยกย่องในประวัติศาสตร์ของบิดา
แห่งกฎหมายไทย. *ศิลปวัฒนธรรม*, 23(9), 70-86.

ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2549). การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม: ไทยกับ “ฝรั่ง”
ในประวัติศาสตร์สังคมสยาม. *ศิลปวัฒนธรรม*, 27(5), 78-92.

ตัวอย่าง การประกอบอาชีพ

ช่างโทน. (2548). บ้านควาญช่าง. กิณี, 22(4), 136-137.

ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี

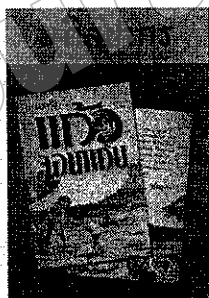
ตัวอย่าง ด้านความเชื่อ พิธีกรรม

हरรยา เศรษฐเมธิกุล. (2548). สิริมงคลเมืองเหนือ พระธาตุ 12 ปี
นักยัตร. กิณี, 22(11), 62-64.

ศิลปกรรมและนันทนาการ

ตัวอย่าง ด้านวรรณกรรม

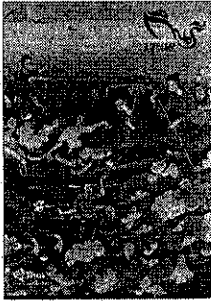

ดาวรัตน์ ชูทรัพย์. (2546). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ก้งงานวรรณกรรม
เขวชน. ศิลปกร, 46(2), 7-25.

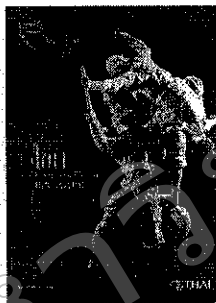
นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2548). ข้อสังเกตเกี่ยวกับระบบการเมืองและสังคม
ในท้าวสูง ท้าวเจือง. ศิลปวัฒนธรรม, 27(1), 82-96.

ตัวอย่าง ด้านจิตรกรรม

นิภาพร ทับหุ่น. (2547). ร้อยเรื่องราวบนภาพวาดไทย. *กินรี*, 21(1), 101 - 102

ตัวอย่าง ด้านดนตรีและนาฏศิลป์

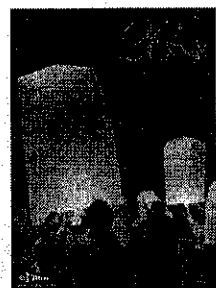
จำปาลาว. (2549). โขน - เถลิงกรุง. *กินรี*, 23(1), 70.

ชวลิต สุนทรานนท์ และสุพรทิพย์ สุภรกุล. (2549). การศึกษาเครื่องแต่งกาย โขนแบบโบราณ ตามแนวพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. *ศิลปากร*, 9(2), 7-15.

มรดกทางวัฒนธรรม

ตัวอย่าง ด้านแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน

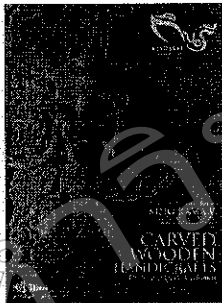
นิภาพร ทับหุ่น. (2546). ตามรอยอารยธรรมโบราณที่โคราช. *กินรี*, 20(6), 80-87.

ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย

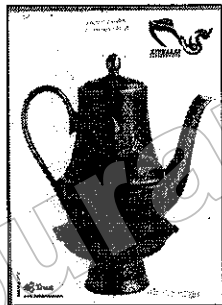
ตัวอย่าง ด้านศิลปหัตถกรรม

น้ำดอกไม้. (2546). วิจิตรศิลป์ แกะสลักผักและผลไม้. กิณี, 20(11), 46-54.

รัชนิกร แสงไสย์. (2547). บ้าน 100 อัน 1000 อย่าง: หัตถกรรมไม้ แกะสลัก จิตติวิมลตามช่างล้านนา. กิณี. 21(10), 76-83.

ชเนตติ ขุขันธุ์. (2545). เครื่องถ้วยเบญจรงค์ประยุกต์. กิณี, 19(2), 70-74.

ตัวอย่าง ด้านแพทย์แผนไทย

ชมนาด. (2546). คุณค่าสมุนไพรในไทยสปา. กิณี, 20(10), 110-112, 114.